

Teorie národního hospodářství

Studenti PF UK

Vypracované otázky ke zkoušce

2011

Tento text vznikl jako příprava na ústní zkoušku z předmětu Teorie národního hospodářství, vyučovaného na právnické fakultě UK. Text vytvořili sami studenti druhého ročníku, nemusí tedy být i přes veškeré korektury zcela správný a autoři nepřebírají žádnou odpovědnost za výsledek zkoušky. Texty byly vytvořeny na wiki studentů PF UK <http://ius.tulacek.eu/>.

Soubor vygenerován: 16.12.2011, 03:49

Obsah

A	Předmět a metody národohospodářské teorie	1
A.71	Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	1
	Předmět	1
	Základní ekonomický problém	1
	Definice národohospodářské teorie = ekonomie:	1
	Ekonomie x ekonomika	1
	Kategorie národohospodářské teorie	2
A.30	Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	2
	Merkantilismus	2
	Fyziokraté	3
	Klasická politická ekonomie	3
	Marxismus	4
	Německá historická (ekonomická) škola	4
	"Marginální revoluce" → Neoklasická ekonomická škola	4
	Neoklasická ekonomická škola	4
	Keynesiánství	5
	Chicagská škola	6
	Monetarismus	6
	Institucionalismus	6
	Hlavní názorové proudy soudobé ekonomie	6
B	Základní ekonomické pojmy a principy	8
B.98	Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	8
	Základní ekonomické principy	8
	Přínosy a náklady	8
	Porovnání na základě peněžních hodnot	8
	Racionalita a vlastní zájem	9
	Náklady alternativ a utopené náklady	9
	Uvažování v mezních (marginálních) veličinách	9
	Ekonomická efektivnost	9
	Ekonomická rovnost	9
	Ekonomické modely	9
	Metodické chyby ekonomického uvažování	10
B.54	Náklady alternativ a utopené náklady, ilustруйте na příkladech	10
	Náklady alternativ	10
	Utopené náklady	11
B.97	Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	11
	Základní ekonomické otázky	11
	Typy a odlišnosti ekonomických systémů	12
B.17	Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	13
	Ekonomická efektivnost	13
	Paretova a Kaldor-Hicksova efektivnost	14
	Ukazatelé ekonomické efektivnosti	15
	Efektivita a rovnost	15
B.85	Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	15
	(Nájemní) trhy výrobních faktorů	15
	Výrobní faktory	16
	Národní důchod	17
B.89	Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	17
B.49	Model ekonomického koloběhu	17
	Rovnováha v modelu ekonomického koloběhu	19
	Zahrnutí cen do modelu ekonomického koloběhu	20
	Ekonomická nerovnováha	20
B.55	Národohospodářské agregáty a jejich význam	21
	HDP	21
	Inflace	21

Nezaměstnanost	21
Platební bilance	21
B.46 Metody měření HDP	22
Metoda výrobní	22
Metoda důchodová	22
Metoda výdajová	22
C Tržní systém a státní ekonomická regulace	23
C.82 Trh a tržní systém, typy trhů	23
Trh v užším pojetí	23
Trh v širším pojetí	24
Tržní systém	24
C.87 Tržní cena a její funkce	25
Cena	25
Tržní rovnováha	25
Funkce ceny	27
C.7 Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	29
Marketing a jeho cíle	29
Konkurence a její typy	29
Marketing a jeho definice	30
C.31 Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	32
Hospodářská politika	32
Základní hospodářské cíle	32
Hospodářskopolitické nástroje	32
Druhy hospodářské politiky	32
Účinnost hospodářské politiky	33
C.88 Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustруйте na příkladech	33
Nedokonalá konkurence	33
Externality	33
Veřejné statky a neúplné trhy	34
Asymetrické informace	34
C.90 Veřejná a soukromá řešení tržních selhání	34
Veřejná řešení tržních selhání	35
Soukromá řešení tržních selhání	35
C.75 Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	36
Regulace trhů	36
Ceny ve smíšené ekonomice	37
C.73 Selhání vlády a jeho příčiny	38
Důvody vládního selhání	38
D Poptávka, nabídka a tržní cena	39
D.10 Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	39
Zákon poptávky	39
Zákon nabídky	41
Zákon poptávky a nabídky	42
Zákon jedné ceny	42
D.8 Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky	43
Cenová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky a celkové spotřebitelské výdaje	43
Poptávka v krátkém a dlouhém období	44
Poptávka na jednotlivém trhu a poptávka po zboží jednoho prodávajícího	44
Křížová pružnost poptávky	44
Důchodová pružnost poptávky	44
D.70 Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	44
Přebytek spotřebitele	44
Přebytek výrobce	45
Celkový přebytek	46
Tržní rovnováha	46
Efektivita tržní rovnováhy	47
D.77 Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	47
Přímé státní regulace	47
Nepřímé státní regulace	47
Příčiny	47
Důsledky	47
Efektivita	47

E	Rozhodování, ekonomika a správa firem	49
E.9	Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	49
	Cíle	49
	Náklady	49
	Zisk	50
	Příjmy	51
E.35	Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	51
	Implicitní a explicitní náklady firmy	51
	Ekonomický a účetní zisk	51
E.61	Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	52
	Firma	52
	Explicitní náklady a implicitní náklady	52
	Ekonomický a účetní zisk	52
	Normální zisk	52
	Ekonomická renta	52
E.53	Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	53
	Celkové náklady dělíme na	53
	Průměrné celkové náklady	54
	Mezní náklady firmy	54
	Produkční funkce firmy	54
	Mezní produkt práce/mezní produkt kapitálu	54
	Průběh nákladových křivek	55
E.44	Marginální náklady a jejich význam	57
	Stav firemní rovnováhy	57
	Význam marginálních nákladů	57
	Rozhodování o zastavení činnosti	58
	Uzavření vs. ukončení činnosti	58
E.99	Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	58
	Princip úspor z rozsahu	58
E.25	Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	59
	Finanční zdroje firmy	59
	Cíle financování	59
	Krátkodobé a dlouhodobé financování	59
	Základní principy finančního řízení firmy	60
	Finanční ukazatele	60
E.96	Význam a struktura rozvahy firmy	61
	Struktura rozvahy	62
	Majetková struktura podniku - aktiva	62
	Kapitálová struktura podniku - pasiva	62
E.21	Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	64
	Specifické firmy	66
E.18	Ekonomické aspekty správy korporací	67
	Správa korporace	67
	Corporate governance	68
	Vnitřní a vnější model corporate governance	68
	Vnější model	68
	Vnitřní model	68
	Problém pán a správce	69
F	Struktura trhu, typy konkurence a konkurenční politika	70
F.78	Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	70
	Struktury trhu	70
	Tržní síla	71
	Relevantní trh	71
F.15	Efektivnost dokonalé konkurence	71
F.83	Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	72
	Efektivnost dokonalé konkurence	73
	Dokonalá konkurence a reálné trhy	73
	Reálně existující případ dokonalé konkurence	73
F.58	Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence	73
	Konkurence	73
	Omezení konkurence	74
	Dokonalá konkurence	74
	Nedokonalá konkurence	74
	Důsledky nedokonalé konkurence	74
	Typy nedokonalé konkurence	74
	Konkurenční, prokonkurenční či protitrustová politika	77
F.33	Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	77

Konkurence	77
Dokonalá konkurence (na nabídkové straně trhu)	78
Nedokonalá konkurence	78
Monopolistická konkurence	78
F.34 Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	79
Oligopol	79
Monopol	80
F.42 Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	81
Konkurenční politika	81
Protimonopolní zákonodárství	81
Regulace přirozených monopolů	82
Ochrana hospodářské soutěže v EU a ČR	83
G Kapitál a kapitálové trhy	84
G.40 Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	84
Co je to kapitál	84
Vznik kapitálu	84
Formy kapitálu	84
Kapitálový trh	85
G.37 Instituce kapitálového trhu a jejich význam	85
Instituce kapitálového trhu	85
Instituce spojené s trhy cenných papírů	85
Instituce finančního zprostředkování	86
Stádní chování investorů	87
G.52 Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	87
Nabídka na kapitálovém trhu	87
G.3 Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	89
Aktiva	89
Druhy a vlastnosti	89
Výnosy, ceny, rizika aktiv	89
Míra výnosu aktiva	89
P/E (Price/Earnings ratio)	89
Tržní cena aktiv	89
Neriziková aktiva	90
Investiční riziko	90
Postupy investování	90
G.39 Investování a spekulace, vznik a důsledky "investičních bublin"	90
Některé relevantní pojmy	90
Investování prostředků na kapitálových trzích	91
Investiční bublina	91
G.79 Subjekty kapitálového trhu	92
G.67 Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	94
Vznik kapitálu	94
Trh kapitálu	94
Primární a sekundární trh	95
Primární kapitálový trh	95
Sekundární kapitálový trh	95
H Trh práce, zaměstnanost a rozdělení příjmů	96
H.65 Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	96
Nabídka práce	96
Poptávka práce	97
Trh práce	97
H.84 Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	98
Poptávka po práci a nabídka práce	98
Rovnováha na trhu práce	99
Grafy	99
H.86 Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	100
Specifické faktory determinace mezd	100
Mzdová strnulost	101
H.59 Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	101
Dělení nezaměstnanosti	102
H.72 Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	103
Rozdělení mezd a příjmů	103
Sledování mzdové (příjmové) nerovnosti	103
Přerozdělování příjmů a jeho nástroje	104

I Peníze a měnová politika	105
I.63 Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	105
Peníze	105
Funkce peněz	105
Formy peněz	106
Úloha zlata v dějinách	106
I.94 Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	106
Vymezení peněz	106
Peněžní zásoba a peněžní agregáty	106
I.41 Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	107
Komoditní peníze	107
Zlatý standard	107
Nucený oběh	107
I.51 Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	108
Nabídka po penězích	108
Poptávka po penězích	108
Faktory ovlivňující poptávku po penězích	108
Poptávka po penězích a úroková míra	108
I.5 Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	109
Peněžní multiplikátor	110
I.50 Monetární politika a její nástroje	110
Cíle MP	110
Cílování inflace	111
Nástroje MP	111
Omezení regulace peněžní zásoby	111
Nezávislost centrální banky	112
Funkce bankovního systému	112
I.56 Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	112
Expanzivní monetární politika	112
Expanzivní nástroje monetární politiky	112
Expanzivní fiskální politika	113
I.57 Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	114
Restriktivní monetární politika	114
Restriktivní nástroje monetární politiky	114
Restriktivní fiskální politika	114
I.6 Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	115
Bezprostřední cíle měnové politiky	115
Konečné cíle měnové politiky	115
Cílování inflace	115
I.43 Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	115
Fisherova rovnost	115
Z historie	116
I.62 Omezení měnové a fiskální politiky	116
Měnová politika	116
Rozpočtová politika	117
I.45 Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	118
Měnová báze	118
Tvorba peněz	119
Peníze jako dluh	120
I.14 Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	120
Úrokové sazby České národní banky	121
I.29 Funkce a nástroje centrální banky	122
Centrální banka	122
Funkce centrální banky	122
Nástroje centrální banky	122
Nezávislost	123
Česká národní banka	124
I.60 Nezávislost a odpovědnost centrální banky	124
Nezávislost centrální banky	124
Odpovědnost centrální banky	124
I.36 Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	125
Metody výpočtu	125
Využití ukazatelů inflace	126
Závažnost inflace	126
Příčiny inflace	126
Dopady inflace	126
Protiinflační politika	127

I.12	Inflační daň	127
	Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	127
	Deflace	127
	Past likvidity	128
	Kvantitativní uvolňování	128
J	Hospodářský růst	134
J.80	Teorie hospodářského růstu	134
	Hospodářský růst a jeho zdroje	134
	Příčiny hospodářského růstu	134
	Produktivita a její faktory	135
	Růstová politika	136
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	136
	Výhody a nevýhody hospodářského růstu	137
J.69	Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	137
	Produktivita	137
	Produktivita práce	137
	Produktivita kapitálu	138
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	139
J.22	Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	139
	Zdroje (typy) ekonomického růstu	140
	Růstová politika	140
	Důsledky hospodářského růstu	141
K	Hospodářský cyklus a stabilizační politika	142
K.32	Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	142
	Fáze	142
	Typy hospodářských cyklů podle délky	143
	Příčiny hospodářského cyklu	143
	Pojmy	143
K.66	Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	144
	Model souhrnné poptávky a nabídky	144
	Model souhrnné poptávky	144
	Průběh souhrnné nabídky	146
K.38	Investiční akcelerátor a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	149
	Vývoj spotřebních a investičních výdajů	149
	Investiční akcelerátor a multiplikátor	149
K.26	Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	150
	Druhy finanční krize	150
	Finanční krize	150
	Bankovní panika	151
	Měnová krize	152
K.10	Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	153
	Ovlivňování agregátní poptávky	153
	Koordinace monetární a fiskální politiky	155
	Problémy fiskální politiky	155
	Problémy monetární politiky	156
K.2	Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	156
	Agregátní poptávka	156
	Agregátní nabídka	157
	Potenciální HDP	157
	Reálný HDP	157
	Ekonomická rovnováha a ekonomické výkyvy	158
K.4	Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	158
	Jednorázová záměrná opatření (diskrétní) a vestavěné (automatické) stabilizátory	159
	Vztah požadavku na vyrovnaný státní rozpočet a automatických stabilizátorů	159
K.27	Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	159
	Expanzivní fiskální politika	159
	Fiskální multiplikátor	160
	Efekt vytěsňování	160
	Celkový účinek fiskální expanze	160
K.20	Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	161
	Příklady multiplikátoru	161
	Keynesův multiplikátor	161
	Peněžní multiplikátor	161
	Fiskální multiplikátor	162

K.28 Fiskální politika, její cíle a nástroje	162
Fiskální politika	162
L Státní rozpočet a daňový systém	164
L.93 Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficity	164
Veřejné finance	164
Rozpočtová soustava	164
L.76 Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	165
Příjmy státního rozpočtu	166
Výdaje státního rozpočtu	166
Typy rozpočtu	166
L.11 Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	168
Principy daňového systému	170
L.16 Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	170
Efektivnost zdanění	170
Dopad daní	171
Náklady mrtvé váhy	171
Lafferova křivka	172
L.23 Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	172
Euro - bleskový úvod	172
Historie eura	173
Maastrichtská kritéria	173
Pakt stability a růstu	173
Aktuality o euru	174
M Mezinárodní ekonomické vztahy	175
M.1 Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	175
Příčiny	175
Absolutní výhoda	175
Komparativní výhoda	175
M.48 Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	176
Devizové trhy a měnové kurzy	176
Mezinárodní měnový fond a brettonwoodský systém	179
Optimální měnové zóny	180
Mezinárodní obchod	180
M.64 Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	182
Platební bilance	182
Obchodní bilance	183
M.13 Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	185
Fixní (pevný) směnný kurz	186
Flexibilní (plovoucí) kurzy	186
Brettonwoodský měnový systém	186
Kurz dvoustranný a vícestranný, nominální a reálný	187
Devizové režimy a hospodářská politika	188
M.47 Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	189
Hlavní cíle mezinárodní ekonomické integrace:	189
Stupně integrace	189
Mezinárodní organizace	190
Ekonomická globalizace	190
M.95 Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	190
Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)	190
Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství	190
Evropská společenství	191
EU a nové členské státy	191
Jednotný vnitřní trh	191
Hospodářská a měnová unie (HMU)	192
Konvergenční kritéria, Pakt stability a růstu, Euroskupina	192
N Základy ekonomie veřejného sektoru	194
N.24 Externalita, jejich příčiny, důsledky a řešení	194
Negativní externalita	194
Pozitivní externalita	195
Řešení	195
N.81 Transakční náklady a Coaseův teorém	198
Ronald Harry Coase	198
Transakční náklady	198

Coaseho teorém	199
N.92 Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	200
Statky čisté a částečně veřejné	201
Společné zdroje a veřejně poskytované soukromé statky	202
Veřejné a soukromé poskytování statků	203
N.74 Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	203
Soukromé statky	203
Veřejné statky	203
Statky částečně veřejné	204
Společné zdroje	204
Veřejně poskytované soukromé statky	204
N.68 Principy ekonomické teorie veřejné volby	205
Problémy veřejné volby	206
Racionální neznalost	206
Zájmové skupiny	206
N.91 Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	206
Příčiny veřejné produkce	207
Problémy veřejné produkce	207
Soukromá výroba veřejných statků	207
N.19 Ekonomické chování byrokracie	207
Ekonomické charakteristiky úřadu	208
Motivace byrokracie	208
Příčiny růstu úřadů	208
1 Seznam otázek	209

Okruh I

Peníze a měnová politika

I.63. Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách

Peníze

280

- usnadňují provádění obchodních transakcí, vyjadřují ceny, uchování hodnot
- hlavní ekonomická funkce: sloužit jako platební prostředek (nástroj směny)
- soubor statků, které slouží jako všeobecně přijímaný prostředek platby za zboží či služby nebo uhrazení dluhů
- peníze = soubor aktiv, které ekonomické subjekty využívají k nákupu statků (je to tedy vše, co může sloužit jako nástroj směny)
- viz také →I.94

Funkce peněz

281

- **prostředek směny**
 - v roli peněz jako prostředku směny může vystupovat cokoli, co je všeobecně přijímáno jako platba za zboží a služby
 - naturální ekonomika = statek za statek - podstatou je výměnný (kompenzační) obchod = barter **X**
peněžní ekonomika = statek za peníze
- **funkce měřítka cen** (účetní jednotka, měřítko ceny)
 - peníze umožňují vyjadřovat, měřit a zaznamenávat cenu (= ekonomickou hodnotu statků), stávají se tak účetní jednotkou k vyjadřování cen a vyčíslování vzájemných pohledávek
 - peníze jako zúčtovací jednotka používaná k vyjadřování směnné hodnoty statků i vyčíslování vzájemných pohledávek
 - aby peníze plnily úlohu prostředku peněz a měřítka cen, musí být dělitelné do menších jednotek, tyto jednotky musí být vzájemně zaměnitelné, obtížně napodobitelné a snadno ověřitelné (vroubkování na okraji mincí)
- **uchování hodnoty**
 - souvisí se schopností peněz přenést současnou hodnotu do budoucnosti tj. fungovat jako prostředek k uskutečnění koupě zboží či služby i kdykoliv v budoucnu (k tomu slouží i cenné papíry, umělecká díla, nemovitosti)
 - aby byla tato funkce naplněna, musí hodnota peněz v čase zůstat stejná, ve skutečnosti se však pohybuje a to v závislosti na pohybu cenové hladiny (cenová hladina roste → hodnota peněz klesá a naopak)
 - hodnota peněz se mění v důsledku pohybu cen v ekonomice – peníze jsou tedy nedokonalým uchovatelem hodnot (pokud roste schopnost uchovat hodnotu, klesá likvidita)
 - pokud se hodnota peněz rychle mění, narušuje se i funkce peněz jako směnného prostředku (lidé peníze buď hromadí a čekají, až jejich hodnota vzroste nebo se je snaží utratit z obavy, že ztratí na hodnotě)
 - peníze často nejsou dokonalým uchovatelem hodnoty, můžeme však využít i jiných aktiv (př. cenné papíry, nemovitosti, umělecká díla atd.), ale peníze jsou nejlikvidnějším aktivem tzn. že je lze ve srovnání s jinými aktivy použít jako prostředku směny jednodušeji, s nižšími transakčními náklady
 - tato funkce byla naplňovaná hlavně dříve, kdy peníze měly hodnotu daného kovu, hlavně v období zlatého standardu

Formy peněz

282

- **hotové peníze** (= oběživo) – bankovky a mince
- **bezhotovostní peníze** – peněžní vklady (zůstatky na běžných účtech), cestovní šeky
- aktiva, které plní úlohu peněz, se mezi sebou odlišují likviditou = mírou snadnosti, s jakou mohou být peníze použity jako prostředek směny - nejlikvidnější jsou hotové peníze (bankovky, mince)
- formy peněz dohromady tvoří peněžní zásobu

Úloha zlata v dějinách

283

- zlato (vedle jiných drahých kovů) plnilo v historii funkci peněz – důvody: trvalost, snadná dělitelnost, vzácnost (díky ní stabilní hodnota)
- viz →I.41

Urban, J.: *Teorie národního hospodářství*. Praha: ASPI, a.s., 2006. (str. 294-299)

I.94. Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty

Vymezení peněz

284

- ekonomická definice peněz
 - peníze představují soubor statků, které slouží jako **všeoobecně přijímaný prostředek platby za zboží či služby nebo uhrazení dluhů**
- vymezení peněz vychází z jejich hlavní ekonomické funkce: **peníze jako nástroj směny** (platební prostředek)
 - předchůdcem peněz jako prostředek směny byly tzv. výměnné či kompenzační obchody (v dnešní terminologii známé jako **barter**), což bylo poněkud nevýhodné, jelikož bylo nutné nalézt jako partnera směny takovou stranu, která by akceptovala nabízené zboží, výměnou za statek, který sama nabízí ke směně
 - tuto ekonomiku, kde vystupují na obou stranách výměnné transakce zboží nebo služby (naturální hospodářství) charakterizují vysoké transakční náklady směny (nutnost vyhledat osobu, která je ochotna výměnný obchod podstoupit)
 - vznik peněz tedy výrazně zjednodušil směnu zboží (jsou za potřebí mnohem nižší transakční náklady)
 - barter se používal ještě v 70. letech v mezinárodním obchodu (hlavně s východním blokem)
 - * Pepsi Cola se dovážela do Ruska, výměnou za to Vodka do USA, nebo německé ocelárny za ruskou ropu
 - * dnes pouze v rámci šedé ekonomiky
- další funkce peněz - →I.63

Peníze plnohodnotné a papírové

285

- viz →I.41

Peněžní zásoba a peněžní agregáty

286

- celkové množství peněz, které v ekonomice obíhá označujeme jako zásobu peněz (peněžní nabídku)
- toto množství se trvale mění
- peněžní zásoba je tvořena různými **formami peněz**, které se vzájemně liší svou likviditou (snadností, se kterou mohou být použity jako prostředek směny)
- **peněžní agregáty** = ukazatelé sloužící k vyjádření objemu peněžní zásoby
 - druhy peněžních agregátů:
 - * M1 (z anglického money)
 - sem patří komponenty vysoce likvidní, okamžitě použitelné zásoby,
 - transakční či úzce definované peníze, např.: hotové peníze (oběživo), peníze nacházející se na běžných vkladech u komerčních bank, peníze ve formě cestovních šeků, případně další prostředky umožňující okamžité čerpání

- * M2
 - do této kategorie patří M1 + další méně likvidní formy peněz, jejichž přeměna je vázána na určitý časový termín nebo spojena s určitými náklady
 - patří sem peněžní prostředky uložené na termínovaných či spořicích účtech
 - * M3
 - M1+M2+ještě méně likvidní formy peněz, například prostředky uložené do vzájemných fondů peněžního trhu či rozsáhlejších termínované vklady
 - * M0
 - nejužší vymezení peněz
 - peněžní či měnová báze
 - vymezení, které zahrnuje pouze hotové peníze v oběhu, peníze, které mají komerční banky ve svých pokladnách a peníze, které mají tyto banky uloženy v podobě tzv. povinných minimálních rezerv či dobrovolných rezerv u centrální banky
- v ČR jsou nejužívanější peněžní agregáty M1+ M2 (11% oběživo, 32% prostředky na běžných účtech, 50% prostředky na termínovaných vkladech, zbytek celkové peněžní zásoby připadá na vklady v cizích měnách)
- k výraznějším změnám v tomto složení peněžní zásoby došlo v červnu 2000 v souvislosti s kauzou IPB
- * v souvislosti s uvalením nucené správy na tuto banku docházelo k masivním výběrům vkladů z bank a objem oběživa vzrostl oproti předchozímu měsíci o 17,2 mld. Kč (10,8%)

Teorie národního hospodářství - Jan Urban, 3. vydání, str. 323-329; seminář Juroškové z 11.10.2011

I.41. Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem

Komoditní peníze

287

- **komoditní peníze** = plnohodnotné peníze, mající svou vnitřní hodnotu nezávislou na peněžní (směnné) funkci, kterou hrály
- jsou to drahé kovy (zlato a stříbro), které v historii plnily funkci peněz
- s rozvojem bankovníctví začaly být plnohodnotné zlaté a stříbrné mince nahrazovány papírovými penězi (= původně stvrzenky soukromých bank o uložení zlatých mincí v bance), tyto bankovky začaly být postupně používány jako prostředek směny, plnily funkci platebního prostředku místo původních plnohodnotných peněz

Zlatý standard

288

- papírové peníze byly plně směnitelné za zlato - tento peněžní systém, ve kterém zlato nadále plnilo funkci peněz (i při oběhu papírových peněz), se nazývá **zlatý standard**
- předpokladem byla důvěra lidí, že neplnohodnotné (papírové) peníze vymění banka za zlato
- zlatý standard se uchoval až do 30. let 20. století, kdy byla zrušena směnitelnost britské libry a amerického dolaru za zlato

Nucený oběh

289

- po zrušení zlatého standardu plní funkci hotových peněz bankovky centrální banky (nesměnitelné za zlato), které mají charakter zákonného platidla
 - zákonné platidlo = bankovky musí být dle zákona přijaty jako platba za pohledávku, v tomto smyslu jsou **penězi s nuceným oběhem**
 - použití peněz s nuceným oběhem je zaručeno státem, od důvěry ve státní moc se odvozuje důvěra v tyto peníze
- X pokud není důvěra, nahrazují se domácí peníze cizími měnami s vyšší kredibilitou nebo plnohodnotnými komoditními penězi, příp. dalšími plnohodnotnými statky (např. cigaretami)
- u států s takto využívanou měnou hrozí potřeba vydávat více oběživa, než kolik by odpovídalo domácím potřebám ekonomiky

Urban, J.: Teorie národního hospodářství. Praha: ASPI, a.s., 2006. str. 297-298 (str. 325-326 3. vydání)

I.51. Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka

Nabídka po penězích

290

- Celkové množství peněz v oběhu - také peněžní zásoba.
- Nabídka na peněžním trhu je vytvářena bankovním systémem tvořeným *státní centrální bankou* a *systémem komerčních bank*. (viz Otázka číslo 5)
- Centrální banka vytváří část peněžní nabídky zvanou **měnová báze**, kterou tvoří bankovky a mince v oběhu a depozita KB u centrální banky.
- Zbývající část peněžní nabídky vytvářejí *komerční banky*, které půjčují ekonomickým subjektům.

Poptávka po penězích

291

- Poptávkou po penězích ekonomie rozumí *sklon ekonomických subjektů držet svá aktiva v peněžní podobě* = dávat držbě peněz přednost před jinými, méně likvidními aktivy či druhy majetku – např. dluhopisy, akciemi, nemovitostmi atd.
- Důvodem poptávky po penězích je jejich likvidita.
- Na peněžním trhu platí, že **tržní cena peněz (úroková míra) odpovídá průsečíku křivky poptávky po penězích a peněžní nabídky**.

Faktory ovlivňující poptávku po penězích

292

- **Peníze** – nejlikvidnější prostředek směny.
- **Poptávka po penězích = transakční poptávka** a ta je motivována potřebou domácností i firem provádět opakovaně určité objemy nákupů zboží a služeb.
- Množství peněz, které ekonomické subjekty drží (poptávají) pro uskutečňování svých pravidelných nákupů, závisí na cenách zboží a služeb i výši jejich důchodů.
- Čím ceny, tím peněz jsou ekonomické subjekty nuceny držet k zabezpečení těchto transakcí. Proto vyšší cenová hladina znamená zvýšení množství poptávaných peněz.
- Potřebu peněz odpovídající transakční poptávce vyjadřuje peněžní agregát M1.
- **Opatrnostní poptávka** po penězích je dána potřebou ekonomických subjektů zabezpečit se proti nepředvídatelným budoucím výdajům.
- **Výnosová poptávka** po penězích: souvisí se snahou získávat z držení peněz určitý pravidelný disponibilní výnos – např. v podobě úroků.
- **Celková poptávka** po penězích je dána **souhrnem peněžních prostředků**, které se všechny ekonomické subjekty rozhodly držet, a to z důvodu buď nákupu zboží, nebo uchování hodnoty a zajištění majetkových výnosů.

Poptávka po penězích a úroková míra

293

- Peníze udržované v likvidní podobě většinou nepřinášejí žádné nebo minimální výnosy – ekonomickým subjektům tak přináší náklady ušlých příležitostí.
- Pokud by totiž tyto peníze byly převedeny do jiné méně likvidní formy (investice do kapitálu), získal by tak ekonomický subjekt vyšší výnos – úrok.
- **Úroková míra**: je cenou peněz – udává, jaké úrokové výnosy ekonomické subjekty mohou získat, jestliže místo držení peněz v hotovosti vloží peníze do jiných aktiv (např. nákup obligací nebo vklad na terminovaný účet).
- **Vyšší hodnoty úrokové míry** zvyšují náklady alternativ spojených s držením peněz a vedou k tomu, že domácnosti a firmy **drží méně peněz** v jejich likvidní formě = ukládání i půjčování peněz se stává výnosnějším a poptávané (držené) množství se proto snižuje.
- Naopak je tomu **při nižší úrokové míře** – **poptávané množství peněz roste** a motivace k uložení peněz do méně likvidních aktiv klesá.
- *Poptávka (poptávková křivka) po penězích nám udává závislost poptávaného množství peněz na výši úrokové míry. Tato poptávková křivka je klesající.*
- **Peněžní trh**
 - zde se střetává poptávka po penězích s jejich nabídkou.

- Předmětem obchodování na tomto trhu jsou **půjčky a výpůjčky peněz** – tj. krátkodobých finančních prostředků, maximálně na 1 rok.
- Peněžní trh má funkci především poskytování vysoce likvidních finančních prostředků a jeho subjekty jsou finanční instituce.
- **Pozor:** *finanční trh* – obchodování s krátkodobě půjčovanými finančními prostředky x *kapitálový trh* – obchodování s dlouhodobě půjčovanými finančními prostředky.
- **Úroková míra** – cena peněz se přizpůsobuje poptávce po penězích = uvádí nabízené a poptávané množství peněz do rovnováhy.
- **Rovnováha na trhu peněz** - vyrovnání poptávky po penězích s nabídkou peněz, která nastává při rovnovážné úrokové míře na trhu.
- **Výnosová křivka**
 - Udává *vztah mezi úrokovým výnosem a dobou splatnosti na peněžním trhu*.
 - Obvyklý tvar této křivky **je rostoucí** tj. úvěry s delší dobou splatnosti jsou spojeny s vyšší úrokovou mírou a naopak. (důvod – vyšší úrokové riziko spojené s delšími půjčkami)

URBAN, Jan, *Teorie národního hospodářství 3. vyd. Praha 2011. s. 330-333, 368.*

I.5. Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor

- bankovní systém vytváří nabídku na peněžním trhu
- sestává se z centrální banky a systému komerčních bank
- CB reguluje množství peněz v ekonomice:
 - peněžní emise
 - nástroje peněžní politiky (regulují peněžní nabídku pomocí komerčních bank)
 - * operace na volném trhu
 - * diskontní sazby (diskontní půjčky)
 - * stanovení povinné míry bankovních rezerv
- regulace množství peněz CB je označována jako měnová nebo monetární politika
- nabídka peněz v ekonomice přímo ovlivňuje ceny
- CB prostřednictvím úrokových sazeb reguluje i míru ekonomické aktivity a nezaměstnanost
- na **tvorbě peněz** (tj. rozšiřování peněžní nabídky) se podílí celý bankovní systém - 2 kroky
 1. **výdej nových peněz** - CB vydá nové peníze zpravidla nákupem finančních aktiv, především tzv. státních pokladničních poukázek, státních dluhopisů nebo zahraničních měn
 - CB nekupuje finanční aktiva od státu, ale z druhé ruky (od finančních institucí, které si je pořídily, např. při emisi státních pokladničních poukázek)
 - nově vytvořené peníze nemají většinou podobu bankovek a mincí, ale jsou to přípisy peněz na účty, které si KB vedou u CB (KB si tyto peníze mohou vyzvednout hotově)
 2. **multiplikace** - nové peníze jsou multiplikovány komerčními bankami, které fungují na základě systému částečných rezerv formou úvěrů, které tyto banky poskytují svým zákazníkům (firmám, domácnostem i státu)

Bankovníctví s částečnými rezervami

- kdyby banky vložené peníze pouze uschovaly, neovlivnilo by to nabídku peněz v ekonomice
- pokud si banky z vložených peněz část ponechají ve formě svých rezerv (tzn. uloženo u CB) a zbytek půjčí, peněžní nabídka v ekonomice roste
- zkušenost ukazuje, že banky mohou půjčit téměř veškerá své depozita, protože přítok nových vkladů do banky je zhruba stejný jako odtok výběrů
- banky si nechávají rezervy (povinná míra bankovních rezerv je stanovena ze zákona), podíl vkladů (které v zájmu bezpečnosti drží v pohotovosti) na celkový depozitech je tzv. rezervní poměr
- v případě potřeby si mohou banky půjčit od jiných bank na tzv. mezibankovním trhu nebo od CB (lombardní úvěr)
- tento systém, kdy banky drží jako rezervu pouze část vkladů, se nazývá bankovníctví s částečnými rezervami
- předcházelo bankovníctví se stoprocentními rezervami → bankovky přicházely do oběhu namísto zlatých mincí, které zůstávaly v úschově

Peněžní multiplikátor

295

- na hodnotě peněžního multiplikátoru závisí objem peněžní zásoby, jeho pomocí ovlivňujeme růst peněžní zásoby
- udává, jaké množství peněz banka vytvoří z daného množství původních bankovních vkladů
- výše peněžního (depozitního) multiplikátoru odpovídá převrácené hodnotě rezervního poměru
- tj. je-li současný rezervní poměr 2 %, při vkladu 1000 Kč dochází k multiplikaci 50 000 Kč
- v případě, že by byl multiplikátor přesný, CB by mohla přesně regulovat peněžní zásobu
- vzhledem k jeho nepřesnosti využívá CB k regulaci peněžní báze především operace na volném trhu

Run na banky

296

- jednorázový nápor vkladatelů na banky – vkladatelé získají podezření, že se banka dostává do problémů, a chtějí si své vklady rychle vybrat
- nemá to co dělat se solventností banky, tj. zda celková aktiva a pohledávky banky převyšují její závazky, ale pouze s její likviditou
- banka je pak nucena zavřít své pobočky, dokud nezíská peníze splacením svých půjček, úvěrem nebo pomocí od CB
- runům je možné se vyhnout pojištěním vkladu nebo státními garancemi na uložené prostředky

Další funkce bankovního systému

297

- **komerční banky** přijímají především vklady a poskytují komerční půjčky, vklady u komerčních bank tvoří rozhodující část peněžní zásoby a nástroj jejího zvyšování či snižování
 - úvěry, které komerční banky poskytují podnikům, jim umožňují hradit jejich potřeby a dále expandovat
 - spotřebitelské půjčky umožní domácnostem užívat zboží dříve, než by na ně našetřili
 - komerční banky dále převádějí finanční prostředky mezi jednotlivými účty (bezhotovostní platební styk, měnová konverze, makléřské služby. atd)
- **centrální banka** vydává peníze a reguluje nabídku peněz, dále také poskytuje bankovní služby komerčním bankám, slouží jako banka vlády (CB poskytuje komerčním institucím obdobné služby jako KB domácnostem a firmám)
 - jako hlavní banka státu drží běžné účty vládních institucí
 - provádí regulaci a dohled nad finančními trhy (chrání tím stabilitu bankovního systému a kontrole či postihuje jejich nedodržování. Tím docílí zdravé situační situace bank a dalších institucí).

URBAN, Jan. *TNH*, 3. vydání, 2011 str. 333 - 341

I.50. Monetární politika a její nástroje

- ovlivňuje množství peněz v oběhu, jejich likviditu a úroveň úrokových sazeb
- za měnovou politiku je odpovědná centrální banka, která rozhoduje o výši peněžní zásoby
- je součástí hospodářské politiky
- je základním nástrojem národohospodářského ovlivňování vytvořené produkce, nezaměstnanosti a inflace
- význam MP je ovlivněn mnoha faktory
 - postavením a úlohou centrální banky
 - strukturou bankovního systému
 - existencí peněžních a kapitálových trhů
 - rozsahem a intenzitou platebních styků se zahraničím

Cíle MP

298

- **zprostředkující cíle**
 - ovlivnění peněžní zásoby
 - ovlivnění úrokových měr
- **konečné cíle**

- nízká inflace - nízká míra cenového růstu
- stálý růst HDP
- nízká míra nezaměstnanosti
- stabilita měnového kurzu
- vyrovnanost obchodní bilance
- pro MP jsou výchozí množství peněz v oběhu a úroveň ekonomické aktivity
- **expanzivní politika** = růst peněžní nabídky
 - klesají úrokové sazby a poskytuje se více úvěrů
 - rostou výdaje, roste HDP a zaměstnanost
 - je-li růst příliš vysoký, nastává inflace, ceny rostou
- **restriktivní politika** = redukce peněžní nabídky
 - rostou úrokové sazby a poskytování úvěrů je přísnější
 - klesá poptávka, klesá objem produkce a klesá zaměstnanost
 - sníží se dynamika růstu cen, inflace je nižší

Cílování inflace

299

- stanovení cílů Českou národní bankou vztahujících se k míře inflace
- centrální banka veřejně vyhlásí inflační cíl(e) o něž bude usilovat - vytvoří inflační očekávání, které se promítá do chování eko. subjektů
- tyto cíle slouží k hodnocení měnového vývoje a banka na jejich základě rozhodne o uplatnění nástrojů MP, tj. banka buď uplatní restriktivní nebo expanzivní politiku

Nástroje MP

300

- jak může centrální banka ovlivnit peněžní nabídku?
- vychází ze vztahu mezi výší úrokových měr a celkovou nabídkou peněz
 - **operace na volném trhu**
 - * prodeje a nákupy státních cenných papírů od bank a dlaších investorů – snadný a účinný nástroj
 - * CB nakupuje → zvyšuje množství peněz v ekonomice a provádí expanzivní měnovou politiku
 - * CB prodává → snižuje množství peněz v ekonomice a provádí restriktivní politiku
 - **změna diskontní sazby**
 - * diskontní půjčka = půjčka centrální banky komerčním bankám (většinou krátkodobé)
 - * diskontní sazba = úrok, který si za půjčku účtuje centrální banka (její zvýšení snižuje množství rezerv v ekonomice a to vede ke snížení peněžní nabídky a naopak)
 - * poskytováním diskontní půjčky působí centrální banka jako tzv. věřitel poslední instance (reguluje množství peněz v ekonomice a pomáhá fin. institucím v nouzi)
 - **úprava požadavků na minimální bankovní rezervy**
 - * centr. banka má ze zákona právo stanovit komerčním bankám povinnou míru jejich rezerv (rezervní poměr, tj. hranice, pod kterou nesmějí bankovní rezervy klesnout)
 - * zvýšení rezervního poměru vede ke snížení schopnosti bank půjčovat peníze a to vede k poklesu peněžní nabídky (a naopak)

Omezení regulace peněžní zásoby

301

- omezení kontroly centrální banky dvěma skutečnostmi, které nedokáže plně ovlivnit ani předvídat
 - rozhodnutí domácností o tom, jaké množství peněz si ponechají v hotovosti a jaké množství uloží do bank
 - rozhodnutí bank o tom, jaké množství peněz si ponechají a jaké množství zapůjčí (banky si mohou vytvářet dobrovolné rezervy nad rámec rezervního poměru = dobrovolné rezervy, v extrému může dojít k úvěrovému ochromení, kdy banky odmítají půjčovat)
- centrální banka může na toto chování domácností a bank reagovat, a tak peněžní nabídku přizpůsobovat

Nezávislost centrální banky

302

- centrální banka závislá na vládě přizpůsobuje svou monetární politiku zájmům vlády
- centrální banka nezávislá na vládě má jako prestižní úkol udržování cenové stability v zemi
- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Funkce bankovního systému

303

- bankovní systém = komerční banky a centrální banka
- **komerční banky**
 - finanční instituce, které přijímají vklady (depozita) a poskytují komerční půjčky
 - finanční prostředníci
 - zajišťují bezhotovostní platební styk
 - směňování peněz
 - vydávání platebních a úvěrových karet
 - provádění investičních a makléřských služeb
 - poskytování bankovních záruk a akreditivů
 - uschování cenných předmětů...
- **centrální banka**
 - kontroluje nabídku peněz v národním hospodářství
 - poskytuje bankovní služby komerčním bankám (podobné jako komerční banky poskytují ekonomické veřejnosti)
 - slouží jako banka vlády
 - dohlíží nad komerčními bankami
 - mezibankovní platební styk
 - drží běžné účty vládních institucí
 - vydává a stahuje státní obligace a další cenné papíry

TNH, Urban Jan, 2. doplněné a rozšířené vydání, 2006, str. 308-320, 3. vydání str. 341-352

I.56. Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost

Expanzivní monetární politika

304

- viz →I.50
- **měnová politika centrální banky** (viz →I.29)
- snaží se o zvýšení množství peněz v oběhu (peněžní nabídku)
- **důsledky**
 - zvýšení nabídky peněz
 - snížení úrokové sazby
 - zvýšení investic (podniky si půjčují za menší úroky a více peněz investují)
 - zvýšení HDP (rostou investice = roste i HDP)
 - snížení nezaměstnanosti
 - ve finále ale často vede ke zvýšené cenové hladině = zvýšení míry inflace
- expanzivní politika slouží k povzbuzení ekonomiky a posílení hospodářského růstu

Expanzivní nástroje monetární politiky

305

1. Změna úrokové sazby (diskontní)

- Diskontní půjčka je půjčka, kterou centrální banka poskytuje komerční bance
- Diskontní sazba je tedy úroková sazba diskontní půjčky (úvěru)
- Další typ tzv. lombardní úvěry – lombardní sazba (úvěr za cenné papíry jako zástava)

- Banky si od centrální banky půjčují tehdy, nemají-li dostatek zdrojů pro naplnění svých rezerv – poskytnutím diskontní půjčky centrální banka zvyšuje množství peněz v ekonomice, protože umožňuje komerčním bankám poskytnout vyšší úvěry (zároveň také může diskontní půjčka sloužit jako pomoc bance, která se dostala do potíží)
- Význam pro expanzivní politiku – dochází ke snížení diskontní sazby → banky jsou motivovány k diskontním půjčkám (za nižší úroky) → zvýšení likvidních rezerv bank → zvýšení objemu poskytovaných výpůjček komerčních bank (i jejich úvěrové sazby se totiž snížila a tím se zvýší zájem lidí si půjčovat) → zvýšení peněžní nabídky (zásoby) v ekonomice
- pozor!! ukládání peněz či půjčky přes noc - ČNB označuje úrokové sazby používané pro půjčky komerčním bankám jako lombardní (= marginální zápůjční, ty jsou nejvyšší ze sazeb), pro úročení depozit komerčních bank se používá termín diskontní sazba (depozitní facility, jsou nejnižší)

2. Operace na volném trhu

- spočívají v obchodech s cennými papíry mezi centrální bankou a bankami
- význam pro expanzivní politiku - dochází ke koupi cenných papírů centrální bankou od bank a dalších investorů → zvýšení likvidních rezerv banky (či získání oběživa pokud se jedná o jiného investora) → zvýšení objemu poskytovaných úvěrů bankami → zvýšení peněžní nabídky (zásoby) v ekonomice
- nejběžnější a neúčinnější nástroj monetární politiky

3. Změny povinných minimálních rezerv

- Centrální banka ze zákona stanovuje komerčním bankám povinnou míru jejich rezerv, tzn. kolik % ze svých vkladů (od podniků, lidí) musí mít komerční banky uloženy jako rezervu na zvláštním neúročeném účtu u centrální banky
- Je to minimální hranice, pod kterou bankovní rezervy nesmí klesnout
- Význam pro expanzivní politiku – dochází ke snížení povinných minimálních rezerv → zvýší se množství peněz, které mají banky k dispozici a mohou je pustit do oběhu → zvýšení objemu poskytovaných úvěrů (mohou půjčovat větší podíl svých depozit za nižší úrokové sazby) → zvýšení peněžní nabídky (zásoby) v ekonomice
- velmi razantní zásah do bankovního systému!
- Pozor, dnes už prakticky nemá význam, protože země EU mají ze zákona fixní PMR ve výši 2% - centrální banka ji už tedy nemůže regulovat

Expanzivní fiskální politika

306

- viz → K.28
- fiskální politika = vládní/rozpočtová politika, která stimuluje agregátní poptávku (otázka č.2) pomocí různých nástrojů (nejčastěji daně a vládní výdaje)
- expanzivní fiskální politika se projevuje **podpořením, zvýšením agregátní poptávky**
- pokud dojde ke snížení agregátní poptávky, projeví se to celkovým poklesem produkce a snížením cenové hladiny → nižší firemní tržby, **zvýšení nezaměstnanosti**
- **Nástroje expanzivní fiskální politiky**
 - **Zvýšení vládních výdajů nebo snížení daní**
 - dojde k napumpování peněz do ekonomiky (zvýšení příjmů domácností i firem, ti pak více utrácejí = zvýšení agregátní poptávky)
 - působí tzv. **multiplikační efekt** – posun agregátní poptávky vyvolaný zvýšením vládních výdajů je ve skutečnosti větší, než odpovídá tomuto zvětšení. Na každou jednotku zvýšených výdajů vlády připadá zvýšení agregátní poptávky odpovídající nejen tomuto zvýšením ale i dodatečnému zvýšení související s následným růstem důchodů a spotřebitelských výdajů.
 - **efekt vytěsňování** - růst produktu v důsledku fiskální expanze je doprovázen protichůdným pohybem. Zvýšení vládních výdajů totiž povede ke zvýšení úrokové míry a to naopak snižuje poptávku (po investicích, nákupy nemovitostí domácností atd). Tento efekt tedy ruší částečně vliv zvýšených vládních výdajů na agregátní poptávku.
 - aby se tedy zvýšila účinnost expanzivní fiskální politiky, měla by být posílena expanzivní monetární politikou, která zvýšením peněžní nabídky snižuje dopad efektu vytěsňování (koordinace v otázce 10)
 - krátkodobý efekt: stát buď sníží daně, nebo zvýší své nákupy což vede k růstu hrubého národního produktu, růstu zaměstnanosti, ale často také k růstu cenové hladiny
 - dlouhodobý efekt: vede zpravidla ke zvyšování cen a tedy k inflaci, to znamená, že se nemění úroveň produktu a zaměstnanosti, ale zvyšuje se úroveň cen.

Urban, J.. *Teorie národního hospodářství*. III. vyd. str. 308 - 315, 366 - 385; *Přednášky a seminář Jurošková*

I.57. Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost

Restriktivní monetární politika

307

- viz →I.50
- **měnová politika centrální banky** (viz →I.29)
- snaží se o snížení množství peněz v oběhu nebo ve zvýšení úrokových sazeb a tím **omezit míru inflace**
- snižuje investice (podniky omezují investice, protože nemají dost peněz z bank – úroky jsou vyšší), snižuje HDP, zvyšuje nezaměstnanost
- společně s fiskální (rozpočtovou) politikou vlády představuje jeden ze dvou základních finančních nástrojů ovlivňování vytvořené produkce, nezaměstnanosti a inflace

Restriktivní nástroje monetární politiky

308

1. Změna diskontní sazby

- Diskontní půjčka je půjčka, kterou centrální banka poskytuje komerční bance
- Diskontní sazba je tedy úroková sazba diskontní půjčky (úvěru)
- Další typ tzv. lombardní úvěry – lombardní sazba (úvěr za cenné papíry jako zástava)
- Význam pro restriktivní politiku – dochází ke zvýšení diskontní sazby → pokles poptávky obchodních bank po úvěrech → snížení nabídky a množství peněz v oběhu
- pozor!! ukládání peněz či půjčky přes noc - ČNB označuje úrokové sazby používané pro půjčky komerčním bankám jako lombardní (= marginální zápůjční, ty jsou nejvyšší ze sazeb), pro úročení depozit komerčních bank se používá termín diskontní sazba (depozitní facilitita)

2. Operace na volném trhu

- spočívají v obchodech s cennými papíry mezi centrální bankou a bankami
- význam pro restriktivní politiku - dochází k prodeji cenných papírů centrální bankou → odčerpání části peněz z oběhu (kupujících) → snížení nabídky, množství peněz v oběhu
- nejběžnější a nejúčinnější nástroj monetární politiky

3. Změny povinných minimálních rezerv

- Centrální banka ze zákona stanovuje komerčním bankám povinnou míru jejich rezerv, tzn. kolik % ze svých vkladů (od podniků, lidí) musí mít komerční banky uloženy jako rezervu na zvláštním neúročeném účtu u centrální banky
- Je to minimální hranice, pod kterou bankovní rezervy nesmí klesnout
- Význam pro restriktivní politiku – dochází ke zvýšení povinných minimálních rezerv → banky mají méně peněz k dispozici na poskytování úvěrů a půjček → zvýší proto cenu peněz = úrok → lidé si méně půjčují, podniky méně investují → snížení nabídky, množství peněz v oběhu
- velmi razantní zásah do bankovního systému!
- Pozor, dnes už prakticky nemá význam, protože země EU mají ze zákona fixní PMR ve výši 2% - centrální banka ji už tedy nemůže regulovat

Restriktivní fiskální politika

309

- viz →K.28
- fiskální politika = **vládní/rozpočtová politika, která stimuluje agregátní poptávku** (otázka č.2) pomocí různých nástrojů (nejčastěji daně a vládní výdaje)
- veřejné výdaje jsou menší než daně, takže se snižuje státní dluh, má smysl tehdy, má-li stát veliký státní dluh; jinak by totiž znamenala, že stát vybírá zbytečně vysoké daně
- restriktivní fiskální politika se projevuje utlumením, **snížením agregátní poptávky**
- pokud dojde ke zvýšené agregátní poptávce, projeví se to rychlým **růstem cen = inflace**
- **Nástroje: zvýšení daní nebo snížení vládních výdajů**
- To má za následek to, že firmy i spotřebitelé budou mít méně prostředků k výdajům → omezení celkové poptávky po zboží a službách, které omezí inflaci
- krátkodobý efekt: snižuje úroveň cenové hladiny, snižuje produkt a zaměstnanost
- dlouhodobý efekt: působí na zvýšení soukromých investic, snížení cenové hladiny, úrokové míry, a pokud soukromé investiční výdaje plně nehradí státní výdaje na nákup, nedochází ke změně v úrovni reálného produktu a zaměstnanosti

Urban, J.. *Teorie národního hospodářství . III. vyd. str. 308 - 315, 366 - 385; Přednášky a seminář Jurošková*

I.6. Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace

- Měnová politika, za kterou je odpovědná CB, ovlivňuje množství peněz v oběhu a s ní související úroveň úrokových sazeb - tj. cenu úvěru
- Měnová politika je jednou z hlavních součástí makroekonomické politiky státu
- Při provádění měnové politiky je CB na vládě většinou nezávislá
- Při používání nástrojů regulujících nabídku peněz se CB zaměřuje na určité cíle, tzv. kritéria monetární politiky

Bezprostřední cíle měnové politiky

310

- Bezprostřední cíle CB
 - ovlivnění peněžní nabídky - k vyjádření slouží: ukazatele peněžní zásoby
 - ovlivnění úrokových měr - k vyjádření slouží: ukazatele úrokové míry
- CB pro tyto cíle stanoví zpravidla určitá cílová pásma
- Pouze prostředkovávají konečné cíle měnové politiky

Konečné cíle měnové politiky

311

- Konečnými cíli měnové politiky jsou:
 - Vnitřní stabilita měny – cenová stabilita (nízká míra cenového růstu), boj proti inflaci
 - Podpora ekonomického růstu (HDP)
 - Podpora zaměstnanosti (její nízká míra)
 - Rovnováha běžného účtu platební bilance
 - Vnější stabilita měny – stabilita měnového kursu domácí měny
 - Stabilizace úrokových sazeb
 - Stabilita finančních trhů – CB i ty, které jsou zaměřeny na cílování inflace, nemohou provádět tuto politiku bez ohledu na stabilitu finančního trhu

Cílování inflace

312

- proces měnové politiky (u nás už 17-18 let)
- při plnění své měnověpolitické úlohy se centrální banka může zaměřit i na stanovení cílů vztahujících se k míře inflace -) **cílová inflace**
- Při cílování inflace CB s jistým předstihem veřejně vyhlásí svůj inflační cíl, o jehož dosažení bude usilovat -) **inflační očekávání**
- hlavním **konečným cílem je cenová stabilita** (míra inflace)
- na základě stanovených cílů pak centrální banka hodnotí reálný cenový vývoj a rozhoduje o uplatnění svých nástrojů měnové politiky či jejich změnách → snaží se buď nadměrný inflační vývoj omezovat na základě restriktivní politiky, anebo v opačném případě použít expanzivní politikou
- v ČR cílování inflace provádí přímo CB – cíl diskutován a posvěcen vládou

URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství*, 3. vydání, 2011 s. 341 - 343; REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*, 2011 (Doplňkově)

I.43. Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost

Fisherova rovnost

313

- označovaná též jako *kvantitativní teorie peněz*
- ukazuje **vzájemný vztah mezi množstvím peněz v ekonomice oběhu a úrovní cen**
- udává požadavky ekonomiky na množství peněz v oběhu
- **$MV = PQ$**
 - M - nabídka peněz (celkové množství peněz v oběhu)

- V - rychlost oběhu (rychlost, s jakou peníze mění svého majitele, tj. kolikrát za určité období, např. rok, projdou aktem koupě a prodeje)
- P - průměrná cena zboží a služeb
- Q - množství prodaných jednotek
- obě strany Fisherovy nerovnosti vyjadřují míru ekonomické aktivity
 - součin PQ = celková hodnota vyprodukovaného zboží a služeb za jeden rok (nominální HDP)
 - součin MV = celkové množství peněz, které za ně byly vydány
- Fisherova rovnost pomáhá vysvětlit, **proč cenové hladiny a proto i hodnota peněz kolísají**
 - jsou-li V a Q konstantní, pak jakákoliv změna peněžní nabídky přímo ovlivní ceny (tj. jestliže peněžní nabídka vzroste, vzrostou i ceny)
 - naopak: vzestup peněžní nabídky k cenovému růstu nepovede, jestliže výroba zboží a služeb vzroste stejně rychle (či rychleji), než se zvýší peněžní nabídka
- tento pohled na vysvětlení změn cenové hladiny se nazývá *kvantitativní teorie cen*
 - cenová hladina v ekonomice se mění proporcionálně s nabídkou peněz → je-li nabídka peněz stabilní, jsou stabilní i ceny (za předpokladu konstantních V a Q)
 - na této teorii jsou založeny principy monetarismu

Z historie

314

- Irwing Fisher (1867-1947) – profesor Yale v USA
- John Locke – první, kdo se snažil vědecky zdůvodnit kvantitativní teorii
- David Hume – první skutečný autor kvantitativní teorie
- zásadní byl až přínos Davida Ricarda, který dospěl k závěru, že na hodnotu peněz z drahých kovů má vliv nikoliv jen množství, ale i náklady na těžbu a výrobu
 - oproti tomu hodnota papírových peněz závisí jen na jejich množství → snížením tohoto množství můžeme zvýšit jejich hodnotu

TNH - Urban, 3. doplněné a rozšířené vydání, str. 360-361; http://publib.upol.cz/obd/fulltext/Iuridica2/Iuridica2_21.pdf

I.62. Omezení měnové a fiskální politiky

- fiskální (=rozpočtová) a monetární (=měnová) politika jsou dvěma hlavními hospodářskopolitickými nástroji, které slouží ke stabilizaci výkyvů ekonomiky v hospodářském cyklu
- tato stabilizační politika se zaměřuje na regulaci souhrnné poptávky – tzv. **poptávkové řízení ekonomiky**
 - stimulace poptávky – **expanzivní** politika
 - omezování poptávky – **restriktivní** politika

Měnová politika

315

- vykonává centrální banka (CB), u nás ČNB, která je vládě a dalším orgánům nezávislá - 6/1993 o ČNB
- vychází ze vztahu mezi množstvím peněz v oběhu a úrovní ekonomické aktivity:
 - expanzivní měnová politika: roste peněžní nabídka → klesají úrokové sazby → růst investic → vyšší agregátní poptávka → růst DPH
 - * nadměrná peněžní nabídka → růst inflace
 - X restriktivní měnová politika
- cílování inflace – vytvoření inflačního očekávání a korigování inflačních výkyvů expanzivní nebo restriktivní politikou
 - vazba mezi peněžními agregáty a cenovou hladinou se rozvolňuje v důsledku globalizace trhů, proto centrální banka nemusí být schopna řídit peněžní agregát dostatečně přesně

Nástroje

316

- operují se vztahem celková nabídka peněz – výše úrokové míry

operace na volném trhu

- nákup a prodej aktiv od bank a dalších investorů
 - expanzivní: nákup aktiv centrální bankou → zvýšení množství peněz v ekonomice → zvýšení schopnosti bank poskytovat půjčky → další zvýšení peněžní nabídky (depozitní multiplikátor)
 - X restriktivní

změna diskontních sazeb

- změna podmínek (sazeb), za kterých si banky mohou krátkodobě půjčovat nebo ukládat, motivuje banky k poskytování výhodnějších nebo méně výhodných úvěrů
 - př.: restriktivní politika - zvýšení diskontní sazby → omezení nabídky peněz
- půjčka od centrální banky = **diskontní** půjčka → diskontní úroková míra = repo sazba = základní sazba
- půjčka od centrální banky, banka přijme do zástavy cenné papíry = **lombardní** půjčka
- uložení přebytečných peněžních prostředků u CB → úročeno **depozitní** = **diskontní** sazbou

změna povinných bankovních rezerv - v ČR 2%

- restriktivní – zvýšení rezerv
- expanzivní

Omezení měnové politiky

317

- CB nemůže ovlivnit ani předvídat, zda si domácnosti peněžní prostředky uloží do bank, nebo si je ponechají v hotovosti – množství peněz v oběhu závisí do značné míry na rozhodnutí domácností
 - př.: v době velké hospodářské krize poklesla peněžní nabídka v USA v důsledku masového vybírání vkladů o 28%
- banky mohou mít peníze k dispozici, ale rozhodnou se je nepůjčovat, vytvářejí dobrovolné rezervy, např. kvůli špatnému ekonomickému výhledu; extrémní situace – úvěrová krize = credit crunch – bankovní systém vytváří méně peněz, než by bankovní rezervy umožňovaly. CB již nemůže dále snižovat diskontní sazby, řeší se tzv. kvantitativním uvolněním – CB nakupuje vše možné pro rozšíření měnové báze
- pokud je CB závislá na vládě, může docházet k využívání nástrojů CB pro plnění politických zájmů vlády. CB pomáhá vládě s rozpočtovými výdaji, kupuje státní cenné papíry a tím poskytuje vládě půjčku, tím ale vydává do oběhu více peněz a vyvolává nebezpečí růstu inflace. Země, kde je CB závislá na vládě, mají dlouhodobě vyšší míru inflace
- měnová politika je jako nástroj ekonomické stabilizace nejméně efektivní v extrémních fázích ekonomického cyklu – v obdobích expanze mají výdaje a úvěry díky vysokým očekávaním tendenci růst i přes vysokou cenu peněz, v období recese firmy nejsou ochotny přijmout riziko plynoucí ze zvýšení rozsahu své činnosti i přesto, že CB sníží úrokové sazby a tak zdostupní úvěry

Rozpočtová politika

318

- v kompetenci vlády, parlamentu
- je to stabilizační politika využívající změnu struktury a výše státních rozpočtových příjmů a výdajů
 - expanzivní fiskální politika: ekonomika směřuje do recese → zvýšení rozpočtových výdajů a/nebo snížení daní → domácnosti i firmy získají více disponibilních finančních prostředků, pokud budou spotřebitelské výdaje nebo podnikové investice růst, zastaví se pokles ekonomiky → zrychlení ekonomiky
 - X restriktivní fiskální politika: roste inflační nebezpečí → omezení poptávky -) zpomalení ekonomiky

Nástroje

319

- podle toho, jestli vyžadují pro svou realizaci rozhodnutí, rozlišujeme:

diskreční fiskální politika – vyžadují rozhodnutí vlády, parlamentu

- př.: veřejné investiční výdaje, dotace firmám, daňová reforma
- jejich účinek ale může přicházet příliš pozdě

automatické stabilizátory – rozhodnutí nevyžadují

- během recese zvyšují souhrnnou poptávku a během inflace ji snižují, oslabují tak ekonomické výkyvy
- jsou to změny vládních výdajů nebo daňových příjmů

- př.: progresivní daň z příjmu – rostoucí daňové příjmy v období expanze vytváří zdroje pro zvýšení vládních výdajů v období recese
 - př.: příspěvky v nezaměstnanosti, sociální dávky – v závislosti na fázi ekonomického cyklu se mění výše vládních výdajů, v období recese roste nezaměstnanost, s ní i výdaje na dávky, v období expanze klesají
- účinnost fiskální politiky závisí na dvou faktorech:
 - **fiskální multiplikátor** – výdajový a daňový
 - * multiplikační účinek státních výdajů znamená, že posun agregátní poptávky, který zvýšení těchto výdajů vyvolá, je ve skutečnosti větší, než tomuto zvýšení odpovídá – zvýšení státních výdajů vede k růstu důchodů, to má za následek další vzestup spotřebních výdajů, část vynaložených prostředků se státu vrací růstem daňových příjmů
 - * to samé se děje při snížení daní
 - **efekt vytěsňování** – působí na agregátní poptávku opačně než multiplikační efekt
 - * zvýšení vládních výdajů je často financováno státními půjčkami, tím roste poptávka po kapitálu a úroková míra, což snižuje poptávku závislou na úvěrovém financování
 - * při snížení daní vedou vyšší důchody domácností k vyšší poptávce po penězích a to vyvolává zvýšení úrokových sazeb
 - o výsledném dopadu fiskální politiky rozhoduje, který z uvedených efektů převáží
 - pokud dojde k růstu vládních výdajů nebo k poklesu daní v období recese, je vliv efektu vytěsňování nižší – v ekonomice zůstává značná část kapitálu nevyužita, v období expanze je vliv efektu vytěsňování výrazně vyšší – zvýšením vládních výdajů dojde k omezení (vytěsnění) investičních nebo spotřebních výdajů soukromých subjektů

Omezení fiskální politiky

320

- souvisí s jejími dopady na státní rozpočet - zvyšování výdajů a snižování daní vytváří často rozpočtový deficit, pokud je deficit financován půjčkami, snižuje objem prostředků použitelných k investování, a tak nemusí tyto kroky být jako prostředek boje proti recesi efektivní
 - pokud stát nemá dostatek finančních prostředků a má pouze omezenou možnost si půjčit, lze deficit financovat financovat:
 - * tzv. monetizací rozpočtového deficitu – CB kupuje vládní cenné papíry, nákup financuje dodatečným uvolňováním peněz do oběhu – vede k růstu inflace
 - * pomocí zahraničních zdrojů – příliv zahraničního kapitálu ale zvyšuje kurs domácí měny a oslabuje konkurenceschopnost a růstový potenciál ekonomiky
- fiskální politika vyžaduje dělat nepopulární politická rozhodnutí – př.: při růstu inflace je třeba zvýšit daně nebo snížit vládní výdaje, to navíc často naráží na odpor sociálních a politických skupin, které z nich mají největší prospěch
- úspěšnost fiskální politiky závisí na jejím správném načasování, přesnosti údajů poskytovaných ekonomickými indikátory a přesnosti prognóz
 - zasáhnout ve správnou dobu správnými prostředky bývá problematické, nesprávně načasované zásahy přitom mohou ekonomice naopak uškodit

Koordinace monetární a fiskální politiky může účinnost obou politik zvýšit – monetární politika může snižovat dopad efektu vytěsňování

TNH Urban, 3. vydání, str. 341-352, 406, 419-427

I.45. Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh

Měnová báze

321

- nejužší vymezení peněz, jeden z peněžních agregátů, jeden z ukazatelů množství peněz v oběhu
- označovaná jako **měnová nebo peněžní báze**
- symbol **M0** (M nula :))
- zahrnuje **pouze hotové peníze v oběhu; peníze, které mají komerční banky v svých pokladnách; a peníze, které mají tyto banky uložené v podobě tzv. povinných minimálních rezerv u centrální banky**
- vyjadřuje vztahy centrální banky vůči ostatním sektorům v ekonomice

- je ukazatelem množství peněz, jejichž objem může přímo ovlivnit měnová politika centrální banky - širší ukazatele zahrnují i peníze, u kterých je tato možnost méně přímá
- protipoložky měnové báze (CB - centrální banka) představují vnější sektor, vládní sektor, bankovní sektor a soukromý sektor - tyto faktory ovlivňující výšku měnové báze se označují jako zdroje měnové báze
- metodika sestavování měnové báze CB je sjednocená na mezinárodní úrovni v rámci členských zemí Mezinárodního měnového fondu
- sestavování a zveřejňování měnové báze CB slouží především k statistickým a porovnávacím účelům
- **dá se členit na 2 části**
 1. část pod dokonalou kontrolou centrální banky tzv. nevypůjčená měnová báze
 2. část pod méně dokonalou kontrolou, tzv. vypůjčená měnová báze
- nevypůjčenou měnovou bázi kontroluje centrální banka skrz operace na volném trhu, vypůjčenou měnovou bázi především skrz diskontní úvěry
- relativně lehká kontrolovatelnost měnové báze je důvodem jejího častého označování za tzv. „mocné peníze“ („high-powered money“)
- CB se pomocí kontroly měnové báze snaží kontrolovat peněžní zásobu a stabilitu cen v ekonomice

Tvorba peněz

322

- zrušením zlatého standardu vznikla odpovědnost CB za výšku peněžní zásoby
 - v době zlatého standardu byly bankovky na půjčení směnitelné za zlato a peněžní nabídka byla proto daná množstvím zlata v zemi - k jejímu zvýšení mohlo dojít pouze s rostoucí domácí těžbou nebo přílivem ze zahraničí
 - se zavedením neplnohodnotných peněz s nuceným oběhem se tedy množství peněz v oběhu dostalo pod kontrolu CB
 - CB tedy funguje jako **měnová autorita** a má **monopol na emisi hotových peněz** (vydávání bankovek a mincí)
 - CB ovlivňuje i úvěrovou činnost komerčních bank
 - množství peněz v oběhu - proměnlivá veličina, může být použita k ovlivnění ekonom. vývoje
 - možnost CB ovlivňovat množství peněz v oběhu - vyvolává větší riziko jejich znehodnocení, tj. inflace
 - na tvorbě peněz, tj. rozšiřování peněžní nabídky se nepodíle jen CB, ale celý bankovní systém (i komerční b.)
 - **2 hlavní kroky**
1. **nové peníze vydá CB** - zpravidla nákupem finančních aktiv, zejm. a) tzv. státních pokladničních poukázek - krátkodobé cenné papíry, které vydává Ministerstvo financí (MF) za účelem financování rozpočtových výdajů státu; b) státních dluhopisů; c) zahraničních měn
 - tato finanční aktiva CB většinou nekupuje přímo od státu, ale od finančních institucí, které je získaly např. při emisi státních poukázek, kterou dělá MF několikrát během roku
 - peníze, které CB takto vytváří nemají většinou podobu nově vyrobených fyzických peněz (bankovek a mincí)
 - expanze peněz, ke které takto dochází, se uskutečňuje na základě připsování peněz na účty komerčních bank (KB), které si KB u CB vedou
 - KB si mohou tyto peníze vyzvednout z účtu u CB v hotovostní podobě
 - KB si zároveň mohou u CB vyměnit poničené nebo jinak opotřebované peníze za nové
 2. **nové peníze vydané CB jsou multiplikované KB** fungujícími na základě systému částečných rezerv, a to formou úvěru, které tyto banky svým zákazníkům poskytují
 - peníze vytvářené KB - odpovídají širšímu pojetí peněz, které zahrnuje nejen hotové peníze, ale i bankovní depozita
 - regulace, kterou CB provádí je označovaná jako **měnová nebo monetární politika**
 - CB ji provádí pomocí nástrojů měnové politiky, ovlivňujících měnovou bázi i tvorbu peněz uskutečňovanou KB (formou poskytování úvěru) - tyto nástroje jsou 3: operace na volném trhu, diskontní sazby a stanovení povinné míry bankovních rezerv
 - **výsledkem politiky CB** - vývoj hodnoty peněžních agregátů a vývoj úrokových měr na peněžním trhu
 - bankovní systém vytváří nabídku peněz a ta ovlivňuje i ceny (příliš velké množství peněz v oběhu vyvolává růst cen, tj. inflaci), míru ekonom. aktivity (prostřednictvím úrokových sazeb)
 - **PROTO:** jedna z úloh CB je dohlížet na to, aby množství peněz, resp. úvěrů v ekonomice odpovídalo potřebám cenové stability a nebránilo rozvoji ekonomiky (problematické při tomto je, že celkové množství peněz v oběhu je z rozhodující části tvořené bezhotovostními penězi, které vytváří KB, proto je možnost řízení peněžní nabídky ze strany CB omezená a nepřímá)

Peníze jako dluh

323

- inspirované filmem **Money as Debt**, autorem je **Paul Grignon**
- převážná většina peněz není vytvářena mincovnou, ale v obrovských množstvích soukromými korporacemi, známými jako banky
- banky peníze, které půjčují, vyrábějí - ne ze svých výdělků, ne z vložených peněz, ale jen ze slibu, že vypůjčovatel peníze vrátí (i s úroky)
- pokaždé, když bankéř vytvoří půjčku, je připsán nový bankovní úvěr - nový vklad - zbrusu nové peníze
- v současnosti jsou peníze vytvářeny jako dluh - nové peníze se vytvoří, jakmile si někdo vezme od banky půjčku
- ve výsledku má celkové množství peněz, které mohou být vytvořeny, jen jednu skutečnou mez - celkovou úroveň dluhu
- vlády se snaží omezovat libovůli finančníků pro vytváření nových peněz a proto upravují institut „částečných rezerv“
- dnes se požadavek nově vytvořených peněz neuplatňuje k penězům ve zlatě, ale uplatňuje se poměr nových peněz ve formě dluhu, k již existujícím penězům (bohužel - už vzniklých také formou dluhu)
- tyto požadavky - různí se podle dané země a doby (v některých zemích nejsou žádné)
- dnes se bankovní rezervy skládají z množství vládou vytisknuté hotovosti plus množství již existujících peněz vytvořených na dluh
- dojem, že úvěry pocházejí ze vkladů, je scestný (banky půjčují peníze, které reálně nemají)
- v důsledku lobbování bank zmizely v některých zemích požadavky rezervních vkladů úplně
- v poslední době se začaly používat poplatky z úvěru za účelem zvýšení požadované rezervy od půjčovatele, tak našly banky způsob, jak obejít požadované rezervní meze docela ⇒ výsledek - banky mohou půjčovat tolik peněz, kolik si lidé mohou půjčit (tento systém tvorby peněz na dluh je akceptovaný vládami, které nedělají nic moc pro to, aby byl zrušen)
- pro kohokoli, kdo věří, že dostojíme svému slibu splatit úvěr, jsou tyto úvěry nebo hypotéky nyní přenositelnými, směnitelnými a prodejnými (cennými) papíry, reprezentují hodnotu a tím jsou formou peněz (stávají se předmětem obchodu) ⇒ začátek současné krize - existuje velké množství neexistujících peněz
- **zkráceně - banky nepůjčují peníze, ale slib, že dodají peníze, které nemají**
- myslíme si, že kdyby se každý zbavil dluhů, bylo by obecně více peněz na utrácení - opak je pravdou - nebyly by vůbec žádné peníze, zůstaly by pouze peníze ve formě bankovek a mincí kdysi vydané vládou ⇒ **žádné úvěry = žádné peníze**
- problém - banky vytvářejí pouze hlavní dluh - nevytvářejí peníze pro splácení úroků, jediné místo, kde dlužníci mohou získat peníze na splácení úroků, je celková nabídka peněz v ekonomice
- **ALE** - celá nabídka byla vytvořena tímto způsobem - jako bankovní úvěr, který musí být také splacen (množstvím peněz, jež bylo vytvořeno, zvýšením o úroky)
- je nemožné, aby dluh i s úroky splatil každý, protože peníze na úroky neexistují - nebyly vytvořeny
- zároveň tedy musí být vytvořeno více a více peněz z dluhu, aby se uspokojily dnešní nároky na peníze splacené z předchozích dluhů
- to celkový dluh zvyšuje - nakonec musí být splaceny větší úroky (stále se stupňující spirála celkové zadluženosti, ze které není úniku)
- jen časová prodleva mezi vytvořením peněz jako nových úvěrů a jejich splácením zabraňuje celkovému nedostatku peněz dohonit a zbankrotovat celý systém
- vlády si půjčují peníze ze soukromých bank na vysoký úrok - vládní dluh je hlavní položka celkového dluhu - splácení tohoto dluhu bere velkou část z daní
- výsledkem je **neustálý koloběh**, ze kterého je těžké vyjít (různé návrhy řešení: měnové, peněžní reformy, změna systému..)
- na tuhle otázku se váží současné ekonomické problémy

učebnice, 3. vydání, str.327-329, 333-335; <http://www.mustwatch.cz/film/penize-jako-dluh/>; <http://paulgrignon.net/firms.com/>, <http://www.literarky.cz/josef-vit/6381-money-as-debt>; doporučuji podívat se na film, daná teorie je v něm vysvětlená na příkladech

I.14. Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje

- Nástroje peněžní politiky - →I.29
- nástroje k regulaci množství peněz v oběhu
 - operace na volném trhu
 - změny diskontních sazeb
 - změny povinných rezerv

Úrokové sazby České národní banky

324

- **Změny diskontních sazeb** tvoří nejviditelnější součást měnověpolitických nástrojů - centrální banky na jejich základě stanovují podmínky, za kterých si mohou komerční banky od centrální banky půjčit nebo u ní naopak uložit krátkodobé peněžní prostředky:
- CB nabízí KB možnost krátkodobého uložení přebytečných prostředků (likvidity) - tato depozita jsou úročena (depozitní, diskontní sazby)
- KB potřebují úvěry k doplnění svých rezerv v situacích, když poskytly příliš velké množství úvěrů, když si vkladatelé vybrali moc svých vkladů, když je omezena možnost půjčovat si na mezibankovním trhu... (lombardní sazba)
- CB zpravidla užívají více úrokových sazeb (ČNB vyhláší tři - diskontní, lombardní, repo).

1. Diskontní sazba

- úrok z diskontního úvěru - slouží k úročení depozit komerčních bank
- banky mají možnost uložit u ČNB svoji přebytečnou likviditu
- takto uložená depozita jsou úročena diskontní sazbou, která obvykle představuje dolní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb na peněžním trhu (banky nebudou ukládat u jiné banky depozita za sazbu nižší, pokud mají možnost uložení u centrální banky za diskontní sazbu)
- touto sazbou ČNB ovlivňuje zprostředkovaně měnovou bázi: zvýšení diskontní sazby omezuje peněžní nabídku (představuje restriktivní měnovou politiku), snížení diskontních sazeb ji naopak zvyšuje (expansionistická měnová politika)

2. Repo sazba

- repo operace jsou hlavním měnovým nástrojem ČNB, kterým ovlivňují množství peněz v ekonomice (měnové báze)
- ČNB přijímá přebytečnou likviditu od bank a bankám namísto ní předává jako protihodnotu dohodnuté cenné papíry
- strany se zavazují, že po uplynutí doby splatnosti proběhne reverzní transakce: ČNB jako dlužník vrátí věřitelské bance zapůjčenou jistinu zvýšenou o dohodnutý úrok a věřitelská banka vrátí ČNB poskytnuté cenné papíry
- základní doba těchto operací je stanovena na 14 dní, úrok je označován jako dvoutýdenní reposazba
- maximální limitní sazba, za kterou je ČNB ochotna v rámci repo obchodů přijímat úvěry od banky

3. Lombardní sazba

- úrok z lombardního úvěru - banky si mohou od ČNB vypůjčit formou repo operace likviditu
 - poskytován centrální bankou komerčním bankám na základě poskytnutí záruk tvořených cennými papíry, které CB přijme do zástavy
 - banka si nebude vypůjčovat od jiných bank za sazbu vyšší, neboť lombardní sazba představuje maximální úrokovou sazbu na peněžním trhu - představuje horní mez pro pohyb krátkodobých úrokových sazeb na peněžním trhu
 - minimální objem je 10 mil. Kč, částky nad tuto hranici jsou poskytovány bez dalších omezení
 - vzhledem k trvalému přebytku likvidity na českém peněžním trhu je možnost získání půjčky od CB využívána jen výjimečně
- *stručně: pokud CB ukládá prostředky bank → diskontní sazba, pokud prostředky půjčuje → lombardní sazba*
 - **Povinné minimální rezervy**
 - banky v ČR jsou povinny držet na svém účtu u ČNB povinné minimální rezervy, jejichž předepsaný objem je stanoven na 2 procentech ze základny, kterou je objem vkladů od nebankovních subjektů, jejichž platnost nepřevyšuje 2 roky
 - tyto prostředky jsou bankám úročeny dvoutýdenní repo sazbou ČNB
 - vzhledem k této pevně stanovené míře PMR nelze již v dnešní době toto považovat za měnově-politický nástroj v pravém slova smyslu, jedná se o jakýsi polštář zajišťující plynulost mezibankovního platebního styku

URBAN, Jan. *TNH*, 3. vydání, 2011, str. 347-348; DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*, 3. vydání, 2005.; <http://www.finance.cz/bankovnictvi/sazby-cnb/>

I.29. Funkce a nástroje centrální banky

Centrální banka

325

- základní stavební kámen bankovního systému - bankovní systém je tvořen centrální bankou (CB) a systémem komerčních bank (KB)
- bankovní systém vytváří nabídku na peněžním trhu
- 3 skupiny dle vlastníka
 - soukromé – Švýcarsko
 - státní – Francie, VB, Čína
 - smíšené – USA, Japonsko

Funkce centrální banky

326

1. emisní banka

- emise hotových peněz - vydávání bankovek a mincí
- emise cenných papírů

2. měnová (monetární) politika (viz ot. č. 50)

- jedna z hlavních součástí makroekonomické politiky státu
- společně s fiskální (rozpočtovou) politikou jeden ze dvou nástrojů hospodářské politiky sloužící k ovlivňování ekonomického růstu, nezaměstnanosti, inflace, směnného kurzu...
- **regulace množství peněz v ekonomice** → CB ji provádí pomocí **nástrojů měnové politiky**
- bezprostředním výsledkem politiky CB je vývoj hodnoty peněžních agregátů (např. ukazatele M2) a vývoj úrokových měr na peněžním trhu
- při provádění měnové politiky je CB na exekutivě většinou nezávislá
- restriktivní x expanzivní peněžní (monetární) politika
 - expanzivní - více peněz v ekonomice, klesá jejich hodnota, větší poptávka po penězích
 - restriktivní - tlumení inflace, ale snaha netlumit HDP → v současnosti

3. další funkce

- poskytuje bankovní služby komerčním finančním institucím (=obdobný typ služeb jako poskytují KB ekonomické veřenosti)
 - zásobuje banky oběživem (hotovými penězi), které si mohou vyzvednout ze svých účtů u CB
 - drží depozitní účty bank – tj. účty, na nichž mají obchodní banky uloženy své rezervy
 - poskytuje bankám půjčky - tzv. věřitel poslední instance
 - zajišťuje transfer peněžních prostředků mezi jednotlivými bankami – tj. mezibankovní platební styk
- banka vlády (hlavní banka státu)
 - drží běžné účty vládních institucí (organizací napojených na státní rozpočet)
 - vede účet státního rozpočtu
 - spravuje devizové účty
 - provádí operace na devizovém trhu, devizovou regulaci a operace spojené se státními cennými papíry
- dohled nad systémem KB a dalších finančních institucí
 - stanoví pravidla, která chrání stabilitu bankovního systému – kontroluje, popř. postihuje jejich nedodržení
 - cílem je zajištění zdravé finanční situace bank a dalších institucí a tím pádem i bezpečnosti pro vkladatele
 - CB má vliv na úvěrovou činnost KB
- stanovuje oficiální kurzy
- reprezentuje stát na mezinárodních kvórech (MMF atd.)

Nástroje centrální banky

327

- nástroje ovlivňují peněžní zásobu:
 - přímo - zvýšením nebo snížením měnové báze - mají spíš administrativní povahu

- nepřímo - působení na bankovní rezervy, které KB využívají k tvorbě úvěrů; změna bankovních rezerv vede prostřednictvím peněžního multiplikátoru ke změně peněžní nabídky a tím ke změnám úrokových sazeb a dostupnosti úvěru
- ČNB užívá především nepřímých nástrojů, které působí plošně, jsou tržní povahy a jsou tři
- *přímé nástroje monetární politiky*
 - pravidla likvidity
 - * povinnost mít předepsanou strukturu aktiv a pasiv – např. kapitálová přiměřenost
 - úvěrové kontingenty – maximální výše úvěru, úvěrových stropů
 - povinné vklady – např. účty celní správy, účty finančních úřadů
 - doporučení a výzvy – různé dohody, ovlivňují poptávku po penězích
- *nepřímé nástroje monetární politiky*
 - **operace na volném trhu** - nejběžnější
 - * cíl: snižovat peněžní nabídku (nadměrnou likviditu) a tím usměrňovat vývoj úrokových sazeb v ekonomice
 - * jsou většinou prováděny ve formě repo operací (na základě rámcové smlouvy o obchodování na finančním trhu)
 - * prodej či nákup finančních aktiv, nejčastěji státních cenných papírů od bank a dalších investorů
 - * CB přímo ovlivňuje peněžní bázi a nepřímo i celkovou peněžní nabídku
 - **změny diskontních sazeb** - nejviditelnější
 - * CB na jejich základě stanovují podmínky, za kterých si mohou KB od CB půjčit anebo u ní naopak uložit krátkodobé peněžní prostředky
 - * **diskontní půjčky**
 - půjčky, které CB poskytuje KB
 - krátkodobé, slouží k překonání dočasného nedostatku likvidních prostředků, zpravidla k doplnění povinných rezerv
 - úroková míra, kterou CB požaduje = diskontní úroková míra (sazba), repo sazba
 - * **lombardní úvěry**
 - úvěry od CB - ručení cennými papíry, které centrální banka přijme do zástavy
 - lombardní úrokové sazby
 - KB potřebují úvěry k doplnění svých rezerv v situacích, když poskytly příliš velké množství úvěrů, když si vkladatelé vybrali moc svých vkladů nebo když je omezena možnost půjčovat si na mezibankovním trhu
 - * poskytnutím diskontní půjčky CB zvyšuje množství peněz v ekonomice, protože umožňuje KB poskytnout vyšší úvěry
 - * CB tím může také pomáhat finančním institucím, které se dostaly do potíží - tzv. věřitel poslední instance
 - * CB nabízí KB možnost krátkodobého uložení přebytečných prostředků (likvidity) - tato depozita jsou úročena (depozitní, diskontní sazby)
 - * ČNB - označení úrokových sazeb pro půjčky komerčním bankám je lombardní sazba, pro úročení depozit komerčních bank je to diskontní sazba
 - * zvýšení diskontní sazby omezuje peněžní nabídku (představuje restriktivní měnovou politiku), snížení diskontních sazeb ji naopak zvyšuje (expanzivní měnová politika)
 - **změny povinných rezerv** - nejrazantnější zásah do bankovního systému
 - * CB má ze zákona právo stanovit KB minimální rezervní poměr (tj. povinnou míru, pod kterou jejich bankovní rezervy nesmí klesnout)
 - * zvýšení znamená, že se peněžní nabídka snižuje (restriktivní měnová politika), snižuje se tedy množství peněz, které mají banky k dispozici pro půjčky svým zákazníkům
 - * snížení znamená, že se peněžní nabídka zvyšuje (expanzivní měnová politika), banky mohou zákazníkům půjčovat větší podíl svých depozit

Nezávislost

- od nezávislosti se odvíjí cíle měnové politiky
 - je-li CB institucionálně
 - * závislá na vládě – tendence k přizpůsobování monetární politiky zájmům vlády a jejímu rozpočtu
 - → tendence „pomáhat“ s rozpočtovými výdaji → vydá více peněz – x riziko růstu inflace
 - nezávislá → udržování cenové stability v zemi
- Nezávislost a odpovědnost centrální banky - →I.60

Česká národní banka

329

- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance
- ústřední banka ČR
- právnická osoba, postavení veřejnoprávního subjektu, sídlo v Praze + pobočky
- nezapisuje se do obchodního rejstříku
- kompetence správního úřadu v rozsahu stanoveném zákonem a zvláštními právními předpisy
- hospodaří samostatně s odbornou péčí s majetkem, který jí byl svěřen státem
- hlavní cíl - péče o cenovou stabilitu
- pokud není dotčen její hlavní cíl, podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu
- ČNB v souladu se svým hlavním cílem:
 - jedná v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství
 - určuje měnovou politiku; vydává bankovky a mince
 - řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, pečuje o jejich plynulost a hospodárnost a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji
 - vykonává bankovní dohled nad činností bank, poboček zahraničních bank a konsolidačních celků + pečuje o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v ČR
 - spolupracuje při plnění svých úkolů s ústředními bankami jiných zemí
- orgány
 - bankovní rada – nejvyšší řídicí orgán
 - * guvernér, 2 viceguvernéři a 4 členové bankovní rady
 - * všichni členové jmenováni prezidentem republiky na 6 let
 - * guvernér – současně době Miroslav Singer

Teorie národního hospodářství, Urban J., 3. doplněné a rozšířené vydání, 2011, str. 332-336, 340-347, 350-352; Malá encyklopedie moderní ekonomie, Svojka M., Konečný B., Praha 1999, str. 65-66; oficiální prezentace katedry národního hospodářství – TNH II.; prezentace Peníze a banky od dr. Hraby; Zákon o ČNB - 6/1993 Sb.; www.cnb.cz

I.60. Nezávislost a odpovědnost centrální banky

- Funkce a nástroje centrální banky - →I.29

Nezávislost centrální banky

330

- **Je-li CB na vládě institucionálně závislá, pak**
 - její vedení je většinou jmenováno a odvoláváno vládou (u nás prezident jmenuje - a za velmi striktních podmínek odvolává - členy rady ČNB dle čl. 62 písm. k Ústavy)
 - poté většinou přizpůsobuje měnovou politiku zájmům vlády a státnímu rozpočtu
 - taková CB pomáhá vládě s jejími rozpočtovými výdaji, především před volbami, což může vést k inflaci
- **Je-li CB na vládě nazávislá, pak**
 - jejím hlavním cílem je udržování měnové stability v zemi
 - může provádět i takovou měnovou politiku, která nemá politickou podporu
- U nás je CB spíše **nezávislá**, protože dle §9 odst. 1 zákona č.6/1993 Sb., o ČNB:
 - *Česká národní banka a národní rada při plnění hlavního cíle České národní banky a při výkonu dalších činností nesmějí přijímat ani vyžadovat pokyny od prezidenta republiky, Parlamentu, vlády, správních úřadů ani od jakéhokoli jiného subjektu.*
 - Hlavním cílem se zde myslí cenová stabilita.

Odpovědnost centrální banky

331

- Odpovědnost centrální banky úzce souvisí s jejími funkcemi - →I.29
- Centrální banka je odpovědná:

- za množství peněz v oběhu - svou regulující funkcí zabraňuje buď inflaci, nebo snížení HDP
 - * CB vytváří měnovou bázi - část peněžní nabídky, kterou tvoří bankovky a mince v oběhu a depozita komerčních bank u CB
- za komerční banky - vykonává nad nimi dohled a může ovlivňovat jejich úvěrovou činnost
 - * drží depozitní účty KB, tj. účty na kterých mají KB své povinné rezervy
 - * od toho se logicky odvíjí i jistá odpovědnost za klienty bank, kteří by tak měli mít jistotu možnosti výběru svých vkladů z rezerv
- velmi důležitá je odpovědnost, která se váže na její funkci banky vlády
 - * CB drží běžné účty vládních organizací a zároveň vede účet státního rozpočtu
 - * pokud vládní organizace zažádají o pokrytí výdajů nad rámec státního rozpočtu, je CB oprávněna vydat krátkodobé úvěry
 - * to souvisí s vydáváním cenných papírů státu (dluhopisů) a odpovědností za ně
- úplně nejdůležitější je ovšem odpovědnost CB za celou měnovou politiku (viz ot. č. 50)
 - * podstatné je se rozhodnout pro expanzivní nebo restriktivní měnovou politiku
 - * CB je odpovědná za růst ekonomiky a HDP prostřednictvím tzv. cílové inflace
 - CB s předstihem vyhlásí inflační cíl, o jehož splnění bude usilovat a tím vytváří inflační očekávání
 - * na základě takto stanovených cílů poté CB rozhoduje o dalším postupu (především o použití expanzivní nebo restriktivní měnové politiky)

Teorie národního hospodářství, Urban J., 3. doplněné a rozšířené vydání, 2011, str. 332-336, 340-347, 350-352; Centrální bankovníctví, Revenda Zbyněk, Praha 1999, str. 146 - 148; Zákon o ČNB - 6/1993 Sb.

I.36. Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň

- inflace = růst cenové hladiny (cenová hladina = průměrná úroveň cen zboží a služeb)
- hodnota peněz klesá
- neznamená, že rostou ceny všech statků a služeb; v průměru ceny rostou
- klesá kupní síla peněz, rostou-li ceny, za stejný obnos peněz si můžeme koupit méně statků
- udává se v % rozdílu oproti minulému období
- cenová inflace → růst cen X měnová inflace → růst nabídky peněz - jedna z hlavních příčin cenové inflace

Metody výpočtu

332

- informace o inflaci, tj. souhrnném vývoji cen určitých běžně prodávaných zboží a služeb v NH, shrnují cenové indexy → udávají procentní tempo růstu cenové hladiny za dané období = míra inflace
1. Index spotřebitelských cen (CPI)
 - nejpoužívanější cenový index pro zjišťování inflace
 - každý měsíc statistikové zjišťují ceny určitého koše statků a služeb
 - měří změnu nákladů na pořízení určitého pevného souboru zboží a služeb - spotřebního koše (např. výdaje je bydlení, stravu, dopravu...)
 - měřena ve sféře maloobchodu
 2. Index cen výrobců (PPI)
 - PPI vypovídá o konkurenceschopnosti výrobců
 - změny se většinou časem promítají do CPI
 - stejný princip jako CPI - existuje určitý fixní koš, který má ale jiné složení než u CPI
 - liší se náplní - zahrnuje i suroviny a polotovary; ceny zachycuje v okamžiku, kdy zboží opouští výrobce
 3. Deflátor hrubého domácího produktu
 - vydělíme nominální HDP reálným HDP a tento podíl vynásobíme 100
 - zachycuje všechny statky a služby vyprodukované v ekonomice, není fixní koš
 - někdy sledována tzv. jádrová inflace - cenový vývoj bez zahrnutí komodit, jejichž ceny se mění častěji (energie, potraviny)
- zvyšující se inflace = míra inflace (tempo růstu cen) se zvyšuje
 - snižující se inflace = míra inflace se snižuje (= dezinflace)

Využití ukazatelů inflace

333

- měření změn cenové hladiny umožňuje sledovat reálný vývoj ekonomických veličin v čase (porovnávat velikost v čase bez zkreslujícího vlivu inflace) - založeno na tzv. očišťování ekonomických veličin od inflace (hodnota určité ekonomické veličiny z minulého období vyjádřená v tehdejších cenách vynásobíme cenovým indexem porovnávacím současnou a tehdejší cenovou hladinu)
- indexace - automatická úprava určité ekonomické veličiny o inflaci, ke které dochází na základě zákona nebo smlouvy (u důchodů vyplácených státem se říká valorizace). K úpravě o inflaci je třeba přistupovat rovněž u úrokových sazeb. Úroková sazba placená bankami - nominální úroková míra, úroková míra očištěná od inflace - reálná úroková sazba.

Závažnost inflace

334

1. mírná inflace

- jednociferné hodnoty
- normální jev, souvisí s vývojem ekonomiky

2. pádivá inflace

- dvou až tříciferné hodnoty
- lidé penězům přestávají věřit, snaží se jich držet co nejméně
- dochází k indexaci (smlouvy mají inflační dodatky)

3. hyperinflace

- stovky až tisíce procent ročně
- rozmáhají se platby v zahraničních měnách nebo naturální směna (tzv. komoditní peníze)
- Německo po WW1 - miliardy procent

Příčiny inflace

335

1. setrvačná inflace

- spojena s tzv. inflačním očekáváním - zaměstnanci při vyjednávání o mzdách, banky při stanovování výše úroků, firmy při stanovování cen..., snaží se přizpůsobit inflaci, k inflaci skutečně pak dochází

2. inflace tažená poptávkou

- vychýlení ze setrvačné úrovně, způsobena pozitivním poptávkovým šokem (způsoben posunem agregátní poptávky doprava) - málo zboží (nejčastěji situace, kdy se vláda rozhodne posílit souhrnnou poptávku vstupem státních výdajů)
- např. růst spotřebních výdajů domácností, růst vládních výdajů

3. inflace tažená nabídkou

- podmíněna nabídkovými šoky
- růst nákladů → pokles agregátní nabídky; firmy při růstu nákladů budou ochotny nabízet stejné množství produkce pouze za vyšší ceny
- např. zvýšení nominálních mezd, růst světových cen surovin
- inflace, nastávající i přesto, že v ekonomice neexistuje přebytečná poptávka po zboží a službách, výskyt spojen s tzv. stagflací - souběžně se udržuje vysoká inflace i ekonomická stagnace (zvýšená nezaměstnanost), příčinou zpravidla zvýšená státní regulace trhů zboží a práce → ceny nepružné směrem dolů → recese
- **inflační spirála** = podporuje-li se inflace tlačena poptávkou a tlačena nabídkou; rostou ceny v důsledku vysoké poptávky a odbory vznesou požadavky na růst mezd

Dopady inflace

336

- pokles kupní síly peněz, snížení finančních aktiv (půjčky, dluhopisy)
- vůči inflaci imunní hodnota aktiv, které nemají finanční podobu
- **negativní** = náklady inflace
 - ceny a mzdy se nepohybují stejným tempem, vývoj nelze předvídat → narušuje informační fci cen
 - příjemci stálých nominálních příjmů - důchodci

- pokud bude nižší nárůst mezd než inflace → reálný důchod klesne
- taxflace - vlivem inflace rostou mzdy → možnost přesunutí do vyššího daňového pásma
- neočekávaná inflace - peníze v bance na úrok 3%, míra inflace $> 3\%$ → ztrácím
- investice ve firmách - porovnávání reálné výnosy a reálné náklady → očekávání neodpovídají realitě; inflace může odradit od investování
- firmy nejsou schopny své ceny zvyšovat tak, jak se vyvíjí inflací zasažené náklady
- další náklady - nové cenovky v obchodech, častější vyjednávání
- tendence zbavovat se hotovosti
- redistribuční efekt - přerozdělení příjmů mezi jednotlivými ekonomickými skupinami (někteří prodělávají, jiní ne)

- **pozitivní**

- výhodné pro dlužníky - vyšší plat, úroková sazba stejná → vrací méně hodnotné peníze
- vliv inflace na pracovní trh - určitá míra může vést k dosažení rovnováhy na pracovním trhu
- může podpořit účinnost měnové politiky
- může stimulovat spotřebitelské výdaje - reálné investice do ekonomiky

Protiinflační politika

337

- protiinflační opatření s sebou nesou pokles produkce, růst nezaměstnanosti

1. **Monetární politika** - CB např. sníží množství peněz v oběhu nebo zvýší úrokové míry → pokles agregátní poptávky
2. **Restriktivní fiskální politika** - vláda omezí své výdaje nebo zvýší daně → pokles agregátní poptávky
3. **Politika fixních měnových kurzů** - kurz národní měny je pevně stanoven vůči jiné měně nebo koši měn nebo např. zlatu → míra inflace v dané zemi je spjata s mírou inflace v zemi, s jejíž měnou je daná měna svázána
4. **Důchodová politika** - kontrola růstu cen a mezd, mimořádný charakter, používáno jen dočasně (např. válka), nebrání příčinám vzniku inflace, umělé udržování úrovně cen na nižší úrovni vede k nedostatku statků

Inflační daň

338

- může být zdrojem příjmu státu
- stanoví vláda, když se rozhodne, že některé výdaje uhradí vydáním nových peněz (například když není odst peněz z daňových příjmů)
- zvyšování státních příjmů pomocí zvýšené emise → růst cenové hladiny a znehodnocení peněz

Tomáš Pavelka, Makroekonomie, základní kurz, II. vydání, 2007, strany 134-149; Jan Urban, Teorie národního hospodářství, III. vydání, 2011, strany 353-365

I.12. Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování

Deflace

339

- Opak inflace, představuje absolutní pokles celkové cenové hladiny
- Dnes je k vidění už velice vzácně, obvykle v dobách hlubší deprese, největší deflace proběhla ve 30. letech za hospodářské krize
- Nejčastěji k němu dochází např. v obdobích recese
- **Příčiny**
 - když ve světové či specificky orientované národní ekonomice je příliš mnoho konkrétního zboží či služeb a dojde k absenci peněz, které mohou být využity pro nákup tohoto zboží či služeb
 - poklesem cen dovozu (dovezená inflace)
- Rozdílně pohledy, jestli znamená vůbec problém (pokles úrokových sazeb totiž podvzbuzuje spotřebitelskou poptávku a tím ekonomické oživení)
 - Nicméně zase naopak příliš velké uvolnění úvěrů může vést k nadměrnému zadlužení spotřebitele a k ohrožení možnosti jeho budoucího splácení

- Snaha státu čelit deflaci posilováním souhrnné poptávky – ke své úspěšnosti nicméně vyžaduje velké státní intervence na otevřeném trhu (nákupy vládních cenných papírů a dalších aktiv, třeba půdy)
 - Výsledkem této politiky je, že státy (respektive centrální banky) se mohou stát vlastníky aktiv, které nejsou schopny efektivně spravovat
- **Pozitivní stránka deflace** – vlády mají sklon přijímat daňová opatření posilující poptávku, tj. odhodlávat se ke snižování daní
- **Negativní důsledek deflace** – její rozvoj může vést až v **deflační spirálu**, kdy klesají ceny, díky tomu klesají tržby a zisky podniků a ty tak musí snižovat náklady, to ovšem vede ke zvýšení nezaměstnanosti či ke snížení mzdy zaměstnanců, a díky těmto faktorům pak klesá i poptávka po zbožích a službách a dále klesá jejich cena
- Také zvyšuje nejistotu při ekonomickém rozhodování a řada výrobních kapacit se stává nadbytečnými, nevytváří se peněžní zásoba a úvěrová emise bank je nízká

Past likvidity

340

- situace, kdy jsou ekonomické subjekty při nízké úrokové míře ochotny držet jakékoliv množství peněz, zvýšení peněžní zásoby tak nevede k poklesu úrokové míry a nerostou investice, měnová politika je neúčinná
- Tj, i když národní banka sníží úrokovou míru na 0%, stejně to nevede k oživení a opětovný růst zaměstnanosti

Docházelo k ní například v 90. letech v Japonsku, kdy recese spojená s deflací vedla centrální banku k politice nulových úrokových sazeb, ale ani zdvojnásobení měnové báze v průběhu devadesátých let ke zmírnění deflačních tlaků nevedlo

Kvantitativní uvolňování

341

- Je to nástroj monetární politiky NB, která má 2 cíle
 1. zvýšit množství peněz v oběhu a zlepšení jejich dostupnosti
 2. snížit tržní úrokové sazby
- Začíná to „tištěním“ peněz NB, tyto peníze pak použije na nákup například státních dluhopisů
- Jsou-li centrální bankou přímo nakupovány státní dluhopisy a stát použije takto získané peníze ke krytí schodků svého rozpočtu, dochází k tzv. monetizaci dluhu
- Často je tento postup zdrojem kritiky (viz v nedávné době FED), neboť dochází k posílení moci NB a jejím pokrývajícím zásahům do ekonomiky, které může vést ke špatné alokaci zdrojů

učebnice na TNH Urban (364-368); otázky TNH 2010; Robert Holman – Ekonomie (str. 538); Pavelka, T.: Makroekonomie (209-210); <http://cs.wikipedia.org/wiki/Deflace>; http://cs.wikipedia.org/wiki/Past_na_likviditu; <http://www.inve.uvolnovani-lek-nebo-past/>

Dodatek 1

Seznam otázek

1. Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	M.1
2. Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	K.2
3. Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	G.3
4. Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	K.4
5. Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	I.5
6. Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	I.6
7. Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	C.7
8. Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	D.8
9. Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	E.9
10. Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	K.10
11. Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	L.11
12. Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	I.12
13. Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	M.13
14. Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	I.14
15. Efektivnost dokonalé konkurence	F.15
16. Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	L.16
17. Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	B.17
18. Ekonomické aspekty správy korporací	E.18
19. Ekonomické chování byrokracie	N.19
20. Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	K.20
21. Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	E.21
22. Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	J.22
23. Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	L.23
24. Externality, jejich příčiny, důsledky a řešení	N.24
25. Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	E.25
26. Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	K.26
27. Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	K.27
28. Fiskální politika, její cíle a nástroje	K.28
29. Funkce a nástroje centrální banky	I.29
30. Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	A.30
31. Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	C.31
32. Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	K.32
33. Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	F.33
34. Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	F.34
35. Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	E.35
36. Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	I.36
37. Instituce kapitálového trhu a jejich význam	G.37
38. Investiční akcelerační a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	K.38
39. Investování a spekulace, vznik a důsledky „investičních bublin“	G.39
40. Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	G.40
41. Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	I.41
42. Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	F.42
43. Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	I.43
44. Marginální náklady a jejich význam	E.44
45. Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	I.45
46. Metody měření HDP	B.46
47. Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	M.47
48. Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	M.48
49. Model ekonomického koloběhu	B.49
50. Monetární politika a její nástroje	I.50

51. Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	I.51
52. Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	G.52
53. Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	E.53
54. Náklady alternativ a utopené náklady, ilustrujte na příkladech	B.54
55. Národohospodářské agregáty a jejich význam	B.55
56. Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	I.56
57. Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	I.57
58. Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence F.58	
59. Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	H.59
60. Nezávislost a odpovědnost centrální banky	I.60
61. Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	E.61
62. Omezení měnové a fiskální politiky	I.62
63. Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	I.63
64. Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	M.64
65. Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	H.65
66. Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	K.66
67. Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	G.67
68. Principy ekonomické teorie veřejné volby	N.68
69. Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	J.69
70. Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	D.70
71. Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	A.71
72. Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	H.72
73. Selhání vlády a jeho příčiny	C.73
74. Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	N.74
75. Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	C.75
76. Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	L.76
77. Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	D.77
78. Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	F.78
79. Subjekty kapitálového trhu	G.79
80. Teorie hospodářského růstu	J.80
81. Transakční náklady a Coaseův teorém	N.81
82. Trh a tržní systém, typy trhů	C.82
83. Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	F.83
84. Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	H.84
85. Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	B.85
86. Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	H.86
87. Tržní cena a její funkce	C.87
88. Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustrujte na příkladech	C.88
89. Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	B.89
90. Veřejná a soukromá řešení tržních selhání	C.90
91. Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	N.91
92. Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	N.92
93. Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficity	L.93
94. Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	I.94
95. Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	M.95
96. Význam a struktura rozvahy firmy	E.96
97. Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	B.97
98. Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	B.98
99. Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	E.99
100. Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	D.100